

Οι αστικοί συντελεστές σε Κέρκυρα και Αργοστόλι
και η νοηματοδότηση των επεμβάσεων κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας

Επιμέλεια
Γιώργος Παπαγγελόπουλος

Επιβλέπων καθηγητής
Νικόλαος Σκουτέλης

Ιούλιος 2019

Περιεχόμενα

α	Εισαγωγή - μέθοδος		4
β	Προσέγγιση των πόλεων		10
	1. Γεωγραφικός εντοπισμός		
	2. Ιστορική αναδρομή μέχρι την κατάλυση της Ενετοκρατίας		
	3. Η Αγγλοκρατία στα επτάνησα		
γ	Προσέγγιση κατά περίοδο		27
	1. Η περίοδος πριν την ενετοκρατία στην πόλη της Κέρκυρα		
	2. Η ενετοκρατία στην πόλη της Κέρκυρας		
	3. Η ενετοκρατία στην πόλη του Αργοστολίου		
	4. Η Γαλλοκρατία στην Κέρκυρα		
	5. Η Αγγλοκρατία στην πόλη της Κέρκυρας		
	6. Η Αγγλοκρατία στην πόλη του Αργοστολίου		
δ	Συμπεράσματα		86
ε	Βιβλιογραφία		92

α.1 | Εισαγωγή

1_ Ο όρος fabbrica στην ιταλική γλώσσα σημαίνει κτήριο, οικοδόμημα, κτίσμα, τέχνασμα, επινόηση.

2_Στην ελληνική μετάφραση του βιβλίου Η αρχιτεκτονική της πόλης, ο όρος fatto urbano αποδίδεται ως «αστικός συντελεστής». Όπως εξηγεί η μεταφράστρια Β. Πετρίδου στο εισαγωγικό σημείωμά της, η χρήση της λέξης «συντελεστής» προέρχεται ουσιαστικά από τη διπλή έννοια της ρίζας του ρήματος τελώ (τέλος ως σκοπός και τέλος ως ολοκληρωμένη πράξη) και την πρόθεση συν που δηλώνει τη σύνθεση και την ταυτοχρονία. Συνεπώς, η βασική αιτία της επιλογής του όρου «αστικός συντελεστής» είναι ότι το fatto urbano αποτελεί, όπως αναφέρει, «κάτι που έχει ολοκληρωθεί, που υπάρχει, συγκεκριμένο ή αφηρημένο, κτισμένο ή όχι, τμήμα ή σημείο της πόλης, με βάση το οποίο αυτή η ίδια εξελίσσεται, πραγματοποιείται, και σύμφωνα με το οποίο πρέπει να συγκεκριμενοποιούνται οι προτάσεις επέμβασης σ' αυτήν».

Σύμφωνα με τον Aldo Rossi, η πόλη συνιστά ένα αρχιτεκτονικό έργο, ένα σύνολο στοιχείων που συνθέτουν την εικόνα μιας χωροχρονικής κατασκευής, η οποία εξελίσσεται και μεταμορφώνεται παράλληλα με τον πολιτισμό, την κοινωνία και τη φύση. Η πόλη είναι μια «fabbrica», δηλαδή ένα οικοδόμημα που αναπτύσσεται στον χρόνο. Η ανάλυση της πόλης υπό το πρίσμα των θεσμών αποτελεί το εννοιολογικό νήμα που συνδέει την κατανομή και την οργάνωση των αστικών χώρων, τις χαράξεις του ιστού αλλά και τον τρόπο με τον οποίο αυτές εξελίσσονται στον χρόνο. Η παρούσα έρευνήτική εργασία έχοντας ως κινητήρια δύναμη τις παραπάνω σκέψεις, επιδιώκει την ιστορική, πολεοδομική και αρχιτεκτονική διερεύνηση δύο χαρακτηριστικών παραδειγμάτων-πόλεων (Κέρκυρας, Αργοστολίου) της επτανησιακής περιοχής, κατά την περίοδο

της Αγγλοκρατίας. Σκοπό αποτελεί η ανάδειξη της Επτανησιακής γεωγραφικής ενότητας και των αστικών συντελεστών κάθε περίπτωσης και η αναζήτηση ομοιοτήτων, διαφορών, καθώς και τις αιτίες διαμόρφωσης αυτών. Στη προσπάθεια αυτή χρησιμοποιούνται χάρτες του συνόλου των Επτανήσων και ευρύτερου μέρους της Μεσογείου, των εξεταζόμενων αστικών αναπτύξεων, οι οποίοι βασίζονται σε βιβλιογραφικό και αρχαιολογικό υλικό και έχουν υποστεί επεξεργασία προκειμένου να απεικονιστεί η πολεοδομική εξέλιξη και η δράση διάφορων παραγόντων σε αυτή, όπως και να διευκολυνθεί η διαδικασία της σύγκρισης των οικιστικών αναπτύξεων για την ολοκληρωμένη κατανόηση της δυναμικής της εκάστοτε πόλης.

α.2 | Σκοπός εργασίας

Η παρούσα ερευνητική εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση και παρουσίαση του ιστορικών συγκληριών και των αστικών συντελεστών δύο πόλεων εκπροσώπων του επτανησιακού συμπλέγματος, Αργοτόλι του νησιού Κεφαλονιάς, Κέρκυρα του αντίστοιχου νησιού κατά την διάρκεια των περιόδων μέχρι και την Αγγλοκρατία και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν οι Άγγλοι αρμόδιοι την κατάσταση που κλήθηκαν να διαχειριστούν. Μελετώνται και παρουσιάζονται γεωμορφολικά και ιστορικά χαρακτηριστικά που διαδραμάτισαν σημαντικό ρολό στην αστική εξέλιξη των πόλεων, πολεοδομικά σχέδια των παραπάνω πόλεων, καθώς και αρχιτεκτονικά στοιχεία σε επίπεδο κατοικίας και διαμόρφωσης των οικοδομικών τετραγώνων.

α.3 | Αφορμή

Η ελλιπής βιβλιογραφία που παρατηρείται για την αρχιτεκτονική εξέλιξη της πόλης του Αργοστολίου(ο καταστρεπτικός σεισμός του 1953 αποτελεί σημαντικό παράγοντα της μη ενασχόλησης με τον αρχιτεκτονικό προϋπάρχοντα πλούτο λόγω της καταστροφής απτών στοιχείων) και η καταγωγή μου, αποτέλεσαν τους κύριους λόγους που οδήγησαν στην ενασχόληση μου με το εξεταζόμενο θέμα. Ενισχυτικά στη διάθεση μου λειτούργησε και η διαρκής επαφή με την ενετική αρχιτεκτονική και ιστορία λόγω της πόλης που βρίσκεται το πανεπιστήμιο φοιτήσεώς μου, Πολυτεχνείο Κρήτης, (καθημερινή επαφή με ενετικά κατάλοιπα που επηρεάζουν ακόμα την αστική εξέλιξη της πόλης) και επιπρόσθετα το περιεχόμενο των θεμάτων των συνθετικών μας μαθημάτων που δίνονταν από μέρους των καθηγητών.

α.4 | Μέθοδος συλλογής στοιχείων

Με αφορμή λοιπόν τα παραπάνω επιλέχθηκαν η πόλη του Αργοστολίου και η Κέρκυρα του αντίστοιχου νησιού. Δύο σημαντικών αστικών αναπτύξεων για την επτανησιακή ιστορία και την τοπική αρχιτεκτονική εξέλιξη, που παρουσιάζουν αρκετά κοινά σε ό,τι αφορά στους γεωμορφολογικούς σχηματισμούς στους οποίους ανήκουν και τις επικρατούσες κλιματολογικές συνθήκες, ωστόσο το αστικό τοπίο και η εξέλιξή τους διαφέρει είτε λόγω της διαφορετικής δυναμικής της γεωγραφικής τους θέσης, είτε λόγω του διαφορετικού τρόπου επίδρασης των αρχιτεκτονικών ρυθμών που επικρατούσαν στις περιόδους προς εξέταση. Αυτό οφείλεται στις προτεραιότητες των κατακτητών καθώς και στο περιεχόμενο του κοινωνικού υποβάθρου των διοικητών, των στρατιωτικών και των γηγενών τεχνιτών.

Το υλικό της εργασίας προκύπτει κατά κύριο λόγο από αρχαιακή έρευνα, καθώς και από βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα.

Αρχαιακή – βιβλιογραφική έρευνα

Για την μελέτη της Κεφαλληνίας-Αργοστόλι και ιδιαίτερα της αρχιτεκτονικής και πολεοδομικής της εξέλιξης της από το 1500(ενετική κατάκτηση) έως το 1864(ενσωμάτωσή της στο ελληνικό κράτος) κυριότερες πηγές της έρευνας αποτελούν τα ελάχιστα διασωθέντα κτίρια-ημιερειπωμένα ή επισκευασμένα-, φωτογραφικό υλικό(από καρτ ποστάλ, βιβλία, διαδίκτυο), σχέδια και κείμενα που εντοπίζονται στο Ιστορικό Αρχείο Νομού Κεφαλληνίας, σχέδια και χαλκογραφίες περιηγητών. Μείζονα ρόλο στη συλλογή

Διαδικτυακή έρευνα

και κατανόηση του υλικού διαδραμάτισε η συνδρομή του κ.Λάμπρου Σιμάτου μέσω της προσωπικής του συλλογής, συζητήσεων μαζί του, αλλά και του έργου του, το ‘Η αρχιτεκτονική παράδοση στην Κεφαλονιά’. Σταθμό και οδηγό για τη μελέτη της αρχιτεκτονικής της Κέρκυρας αποτελεί η δημοσίευση της διδακτορικής διατριβής της καθηγήτριας του Ε.Μ.Π. Αφροδίτης Αγοροπούλου- Μπιρμπίλη ‘‘Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας’’, όπως και το βιβλίο ‘Ο πόλεμος χωροτάκτης – Το δίκτυο των πόλεων-οχυρών το κατά θάλασσαν κράτος της Βενετίας 16ος-17ος αιώνας’ του επιβλέποντα της ερευνητικής μου εργασίας καθηγητή του Πολυτεχνείου της Κρήτης, Νίκου Σκουτέλη.

Οι πηγές του διαδικτύου συνεισέφεραν εξίσου στη διεξαγωγή της έρευνας θέτοντας προβληματισμούς μέσω αρθρών, την εύρεση σημαντικών διατριβών από τον ιστότοπο didaktorika.gr) και εμπλουτίζοντας με φωτογραφικό υλικό και απεικονίσεις των εξεταζόμενων πόλεων. Καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισε η εφαρμογή του google.maps, καθώς αποτέλεσε σημαντικό εργαλείο στην κατανόηση της υφιστάμενης αστικής διάρθρωσης των πόλεων.

α.5 | Συγκρότηση εργασίας

Για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε τους παράγοντες που συνετέλεσαν στην αστική διάρθρωση της κάθε πόλης, συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση η μελέτη της εξέλιξης της εκάστοτε πόλης στις επιλεγμένες περιόδους, όπως και οι συνθήκες που επικρατούσαν στην ευρύτερη περιοχή των Επτανήσων, τις προοπτικές που προσέφερε η γεωγραφική τους θέση και η φύση της τοποθεσίας της οικιστικής εγκατάστασης . Για την κατανόηση του τρόπου λειτουργίας των αστικών συντελεστών σε κάθε πόλη επιλέχθηκε η αναζήτηση στους τομείς οχυρώσεις, αστικός ιστός και στις όψεις ως κυρίαρχο μέσο αντίληψης του αστικού τοπίου(δημόσιων κτηρίων και κατοικιών). Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η σημαντικότητα των Νήσων του Ιονίου για τους κατά καιρούς κατακτητές τους, λόγω της γεωγραφικής τους θέσης, της τοπικής γεωμορφολογίας αλλά και της ένταξής

στους σε ένα ευρύτερο δίκτυο αμυντικού μηχανισμού από μέρους των Ενετών κατακτητών. Επιπλέον θα πραγματοποιηθεί παρουσίαση των δύο πόλεων κατά τις περιόδους όπου υπήρξε πολεοδομική δραστηριότητα, σε υποκεφάλαια, τα οποία έχουν προκύψει από τη διάκριση προηγούμενων των σημαντικότερων πεδίων για την αναζήτηση των αστικών παραμέτρων, ώστε να γίνουν αντιληπτές οι συνθήκες δράσεις της εκάστοτε εξουσίας όπως και το έργο τους. Στο κεφάλαιο συμπεράσματα συνοψίζεται η σημασία της κάθε περιόδου για την εκάστοτε πόλη και η διαφορετικότητα ή ομοιότητα της δράσης και του περιεχομένου της παρακαταθήκης των κατακτητών που προκύπτει από τη μεταξύ τους σύγκριση.

Βασικό εργαλείο ανάλυσης αποτελεί η **Θεματική χαρτογράφηση**.

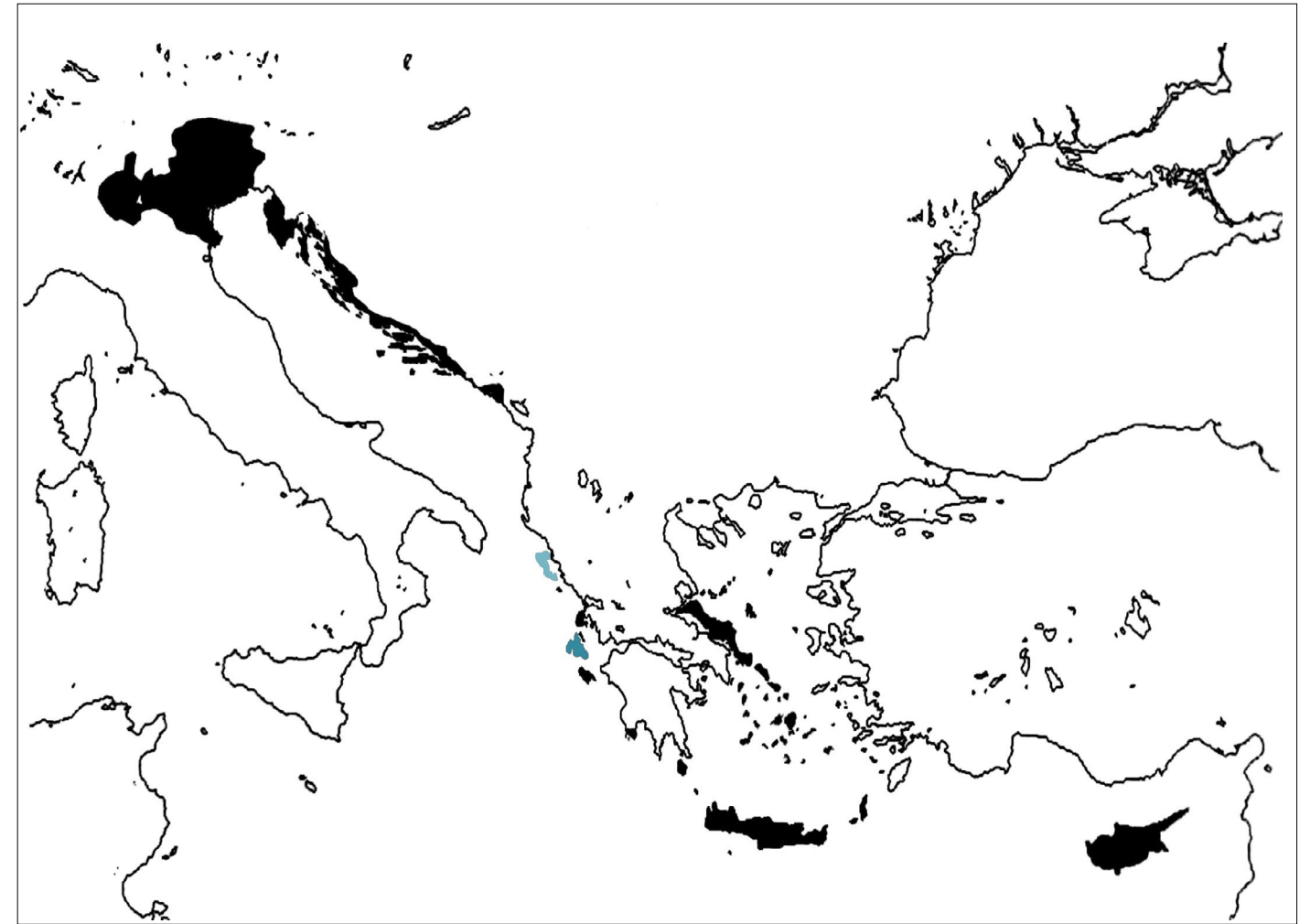
Μελετώντας τα παραπάνω προκύπτουν και τίθενται προς απάντηση τα επιπρόσθετα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιες διαφορές παρατηρούνται στη διάρθρωση του αστικού ιστού των δύο εξεταζόμενων πόλεων και ποιοι λόγοι τις κατέστησαν; Ο διαφορετικές συνθήκες διάρθρωσης των δύο πόλεων με ποιοό τρόπο επέβαλαν συγκεκριμένες επόμενες πρακτικές - σχεδιαμούς

- Πώς έδρασαν στην εκάστοτε περίπτωση οι Άγγλοι διοικητές όσον αφορά στα ενετικά κατάλοιπα;

- Είναι εμφανής η επιβολή του κατακτητή-αποικιοκράτη στη συνείδηση των γηγενών στις εκάστοτε περιόδους και με ποιούς μηχανισμούς αποτυπώνεται αυτή;

- Πώς διαχειρίζονται οι Βενετσιάνικες αστικές χαράξεις από μέρους των άγγλων μηχανικών, ακολουθούνται ή δρουν ανεξέλεγκτα βάσει άλλου προτύπου της αντίστοιχης περιόδου;

β.1| Γεωγραφική θέση των νησιών

Εικόνα 2_Θέση της Πόλης της Κέρκυρας.

Εικόνα 3_Θέση της Πόλης του Αργοστολίου.

Η Κέρκυρα είναι ένα από τα επτά νησιά του Ιονίου πελάγους, το δεύτερο σε μέγεθος μετά την Κεφαλονιά. Η στρατηγική γεωγραφική της θέση έπαιξε σημαντικό ρόλο και στην αρχαία αλλά και στη σύγχρονη ιστορία της. Βρίσκεται στην είσοδο της Αδριατικής, στο σημείο που συναντιέται με το Ιόνιο πέλαγος, και αποτελεί σταθμό μεταξύ της Ιταλικής και της χερσονήσου του Αίμου. Έχει χαρακτηριστεί ως ο «φελλός», ή το «κλειδί» της Αδριατικής, έχει ασφαλές αγκυροβόλιο για μεγάλο αριθμό πλοίων, μορφολογία εδάφους τέτοια που καθιστά δύσκολη τη κατάληψή της, ενώ επιτρέπει τον έλεγχο όλων των θαλάσσιων δρόμων προς βορρά, νότο, ανατολή και δύση.

Η πόλη του Αργοστολίου, πρωτεύουσα της Κεφαλονιάς – του μεγαλύτερου σε έκταση νησιού των Επτανήσων - χωροθετείται σε χερσόνησο στο κέντρο του νησιού.

4_ Καρπουζής, Νικόλαος Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.109.Αθήνα.

Οι γεωμορφολογικές συνθήκες επέβαλλαν τη κατά μήκος επέκτασή της στην κατεύθυνση ΒΔ-ΝΑ. Είναι αμφιθεατρικά κτισμένη και το ανώτερο υψομετρικά σημείο της δεν ξεπερνά τα εκατό μέτρα από το επίπεδο της θάλασσας. Οριοθετείται από τον ομώνυμο κόλπο, τη λιμνοθάλασσα του Κουτάβου και την παραλιακή ζώνη στα ανατολικά και το λόφο του Φαραώ στα δυτικά. Παρότι έρευνες έφεραν στο φως ευρήματα, τα οποία αποδεικνύουν την ύπαρξη πολιτισμού ήδη από την προϊστορική περίοδο στο χώρο του σημερινού αστικού κέντρου, η πόλη αποτελεί δημιούργημα των τελευταίων τριών αιώνων.⁴

β.2 | Ιστορική διαδρομή μέχρι την κατάλυση της Ενετοκρατίας

Με την κατάλυση του Βυζαντινού κράτους από τους Σταυροφόρους της Δ' Σταυροφορίας και σύμφωνα με την συνθήκη του Οκτωβρίου του 1204 γνωστή ως Partitio Terrarum Imperii Romaniae, η Κέρκυρα περιέρχεται στο μερίδιο των Βενετών. Ο Βενετός ναύαρχος F. Morosini εκδίωξε τον Γενουάτη πειρατή Λέοντα Βετράνο που είχε για λίγο καταλάβει το νησί. Οι Βενετοί στην πρώτη αυτή βραχυπρόθεσμη παρουσία τους στην Κέρκυρα (1204-1214), διαίρεσαν τη γη σε δέκα φέουδα και την μοίρασαν σε ισάριθμους συμπατριώτες τους ευγενείς. Το 1214 το νησί περνά στην κυριαρχία του Μιχαήλ Α' Άγγελου Κομνηνού, Δεσπότη της Ηπείρου. Ο νέος Αυθέντης και οι διάδοχοί του, ανανεώνουν τα παλαιότερα προνόμια και ενισχύουν την άμυνα του νησιού, βελτιώνοντας τις οχυρώσεις της μεσαιωνικής πόλης. Στα δυτικά του νησιού κατασκευάζονται τα κάστρα Γαρδίκι και Αγγελόκαστρο. Η κυριαρχία των Δεσποτών

της Ηπείρου έληξε το 1258.

Μετά την μάχη του Μπενεβέντο και σύμφωνα με την συνθήκη του Viterbo, η Κέρκυρα πέρασε στο νικητή αυτής της μάχης, τον Κάρολο Α' τον Ανδηγαυό και για τα επόμενα 120 περίπου χρόνια (1267-1386), βίωσε την ανδηγαυική κυριαρχία. Η επιζήτηση ασφαλέστερης διαμονής την εποχή αυτή, είχε αποτέλεσμα την συσσώρευση όλο και περισσότερων κατοίκων στην οχυρωμένη πόλη γύρω από τις κορυφές του κάστρου. Όσοι περίσσευαν άρχισαν να εγκαθίστανται κοντά σε αυτήν, έξω από τα τείχη και έτσι άρχισε να δημιουργείται το μπόργκο (el borgo, emporio), που τα επόμενα χρόνια δέχεται ολοένα και μεγαλύτερο αριθμό κατοίκων για να αντικαταστήσει στο τέλος τη μεσαιωνική πόλη. Παρότι, σύμφωνα με ορισμένους μελετητές, την εποχή αυτή κατασκευάζεται στο Παλαιό Φρούριο ο πύργος της Ξηράς, σφραγίδα των Ανδηγαυών κατακτητών δεν

εμφανίζεται καθόλου στην αρχιτεκτονική του νησιού. Στο β' μισό του 14ου αιώνα οι Ανδηγαυοί της Νότιας Ιταλίας, ευρισκόμενοι σε βαθιά δυναστική κρίση, δεν ενδιαφέρονται πλέον για την ανακατάληψη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και έτσι η κατοχή της Κέρκυρας, που θα χρησίμευε ως βάση, δεν έχει πια ιδιαίτερο νόημα. Από τον παλιό Βαλκανικό και Βυζαντινό κόσμο η Κέρκυρα δεν μπορούσε πια να ελπίζει σε τίποτα. Στα Βαλκάνια έχει αρχίσει να απλώνεται η Οθωμανική αυτοκρατορία. Η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία καταρρέει και αναζητά στηρίγματα στον Πάπα και τους Δυτικούς ηγεμόνες, που όμως έχουν εμπλακεί στον Εκατονταετή Πόλεμο.⁴

Οι Κερκυραίοι αντιλαμβανόμενοι ότι δεν είχαν τίποτε πλέον να περιμένουν από το Βυζάντιο, αναζητώντας έναν ισχυρό

προστάτη, στράφηκαν στη Βενετία. Τόπος που εκτιμήθηκε όσο κανένας άλλος από την Σύγκλητο και το Μεγάλο Συμβούλιο της Βενετίας⁵, η Κέρκυρα θεωρήθηκε από πολύ νωρίς κλειδί για τα θαλάσσια συμφέροντα της Δημοκρατίας του Αγίου Μάρκου, που είχε κάθε λόγο αλλά και τις δυνάμεις να ελέγχει τις διαδρομές Βενετία - Κωνσταντινούπολη.

Στα τέλη του 14ου αιώνα το αναθερμασμένο ενδιαφέρον της Βενετίας για το νησί επιδιώκει και πετυχαίνει να δημιουργηθεί μια φιλοβενετική κίνηση στις τάξεις των αρχόντων, με αποτέλεσμα να αποσταλούν τον Μάιο του 1386 πέντε εκλεγμένοι πληρεξούσιοι του Κερκυραϊκού Συμβουλίου στη Βενετία για να ζητήσουν την έγκριση της Συγκλήτου στην οικειοθελή υποταγή της Κέρκυρας και να δώσουν τον όρκο πίστης, υπό τον όρο να υπερασπίζεται αιωνίως την πόλη

4_ www.corfuhistory.com

5_ Το Συμβούλιο των Δέκα, ή απλώς γνωστό ως οι Δέκα, ήταν, από το 1310 ως το 1797, ένα από τα σημαντικότερα κυβερνητικά σώματα της Δημοκρατίας της Βενετίας του οποίου οι περισσότερες συνεδριάσεις ήταν μυστικές. Αν και ορισμένες πηγές φαίνεται να δείχνουν ότι το Συμβούλιο των Δέκα ήταν γενικώς αποδεχτό στην Βενετία.

και το νησί.

Οι Βενετικές δυνάμεις με επικεφαλής τον Ιωάννη Μιάνι, καταλαμβάνουν το νησί και η παραχώρηση του χρυσόβουλου τον Ιανουάριο του 1387 επιβεβαιώνει όλα τα προγενέστερα προνόμια που είχαν παραχωρηθεί και ρυθμίζει τις σχέσεις του νησιού με την Γαληνοτάτη Δημοκρατία διασφαλίζοντας ως αντάλλαγμα την πίστη και την αφοσίωση των νέων υπηκόων στη μόνη δημοκρατία του καιρού της, όπως ήθελε να αυτοαποκαλείται η βενετική ολιγαρχία. Αργότερα, το 1402, η Βενετική Σύγκλητος αγόρασε από το Βασίλειο της Νεαπόλεως⁶ αντί 30.000 χρυσών δουκάτων την Κέρκυρα, εδραιώνοντας και επίσημα την κατοχή του νησιού, που κράτησε 411 χρόνια, 11 μήνες και 11 μέρες. Ωστόσο, η Βενετοκρατία διατηρήθηκε στην περιοχή μέχρι την έλευση των δημοκρατικών Γάλλων κατόπιν εντολής του Ναπολέοντα

Βοναπάρτη και την υπογραφή της συνθήκης του Campoformio (6/17 Οκτωβρίου 1797), η οποία σήμανε και την κατάλυση της Βενετικής Δημοκρατίας.⁷ Στα Επτάνησα και τα ηπειρωτικά εξαρτήματά τους εγκαθιδρύθηκε η Ιόνιος Πολιτεία εμφορούμενη από τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης.⁶

6_ Ως Βασίλειο της Νεαπόλεως (ή Βασίλειο της Νεάπολης) ονομάζεται στην σύγχρονη ιστοριογραφία το κράτος που υπήρξε, με ανά καιρούς διαφοροποιήσεις πολιτικά και εδαφικά, στην νότια ιταλική χερσόνησο από τον 12ο έως και τον 19ο αιώνα και που επίσημα έφερε την ονομασία Βασίλειο της Ηπειρωτικής Σικελίας.

7_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας, Αθήνα, 1976.

Η εδραίωση της βενετικής κυριαρχίας στο χώρο του Ιονίου, και συγκεκριμένα στη νησί της Κεφαλονιάς, συνέπεσε με την απώλεια σημαντικών βενετικών κτήσεων όπως η Ναύπακτος (1499), η Μεθώνη και η Κορώνη (1500). Το φρούριο του Αγίου Γεωργίου στην Κεφαλονιά ανοικοδομήθηκε επάνω στον ομώνυμο λόφο το 1504, επάνω στα ερείπια παλαιότερων βυζαντινών οχυρώσεων και αποτέλεσε τη διοικητική έδρα του νησιού ως τα μέσα του 18ου αιώνα. Αποτελώντας τον σημαντικότερο οικισμό του νησιού και έδρα της διοίκησης, στους χάρτες αναφέρεται ως “πόλη της Κεφαλονιάς”. Έκτοτε, ευρισκόμενο το νησί επί βενετικής κατοχής, έριδες μεταξύ αριστοκρατικών οικογενειών, υποχρέωσαν τους προύχοντες να ζητήσουν από τη Βενετία τη μεταφορά της πρωτεύουσας από την Φορτέτσα, στη σημερινή περιοχή της Λειβαθούς, στο Αργοστόλι⁸.

8_ Καρπουζής, Ν. Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.51.Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών,σελ 51.

και από τον αγροτικό χώρο προς το Αργοστόλι, η οποία συντέλεσε σε μια βαθμιαία ανάπτυξη του οικισμού. Στα τέλη του 18ου αιώνα, η αλλαγή των πολιτικών, ιδεολογικών και στρατιωτικών συνθηκών στον ευρωπαϊκό χώρο καθόρισαν την τύχη των Επτανήσων. Για έναν αιώνα οι διπλωματικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν και κατ’ επέκταση η συνθηκολόγηση μεταξύ των κυρίαρχων ευρωπαϊκών κρατών διαμόρφωσαν την πολιτική κατάσταση των ιονίων νήσων και συνεπώς της πόλης του Αργοστολίου⁹. Πιο αναλυτικά, το έτος 1797, η Κεφαλονιά προσαρτήθηκε στη Γαλλία με τη συνθήκη του Campo Formio.¹¹ Το γεγονός της προσάρτησης, συνακολουθούμενο από την παράλληλη ανάδυση στον Ευρωπαϊκό χώρο πολιτικοκοινωνικών ρευμάτων που διεκδικούσαν μεγαλύτερες ελευθερίες και κοινωνικές ανακατατάξεις⁹,

9_ Καρπουζής, Ν. Ξ. (2005). ό.π,σελ.52.

σηματοδότησε το τέλος της ταξικής διάρθρωση της ενετικής κατοχής και έγινε αποδεκτό με ενθουσιασμό από τα λαϊκά στρώματα της πόλης.

Χάρτης του συνόλου των εδαφών της Δημοκρατίας της Γαληνοτάτης του Αγίου Μάρκου μέχρι και το 1566 όπου χάνονται οι κυκλάδες από τους Οθωμανούς. Η αφετηρία των ενετικών κτήσεων ξεκινά με το νησί της Κρήτης το 1211 και ακολουθεί η Κέρκυρα το 1386 (πρωτη ενετική περίοδος). Το 1348 εξασφαλίζεται η βενετική κυριαρχία στη χερσόνησο της Ιστρίας και μέχρι το 1420 ακολουθούν οι κτήσεις σε δαλματικές ακτές και μεμονωμένες θέσεις στις αλβανικές ακτές.

“Οι πόλεις αυτές ανήκουν σε μια ιδεώδη ενότητα
χώρων, σειρά παράκτιων περιοχών και νησιών σε
τόξο, που οριοθετούν γεωγραφικά, την οθωμανική
από την καθολική Ευρώπη.”

Νίκος Σκουτέλης, Ο πόλεμος χωροτάκτης, Το δίκτυο
των πόλεων-οχυρών το κατά θάλασσαν κράτος της Βενετίας 16ος-17ος αιώνας, Αθήνα 2013

β.3 | Η Αγγλοκρατία στα επτάνησα

Τον Ιούνη του 1797, η άφιξη των Δημοκρατικών Γάλλων στην Κέρκυρα σημαίνει το τέλος της βενετικής κυριαρχίας τεσσάρων αιώνων και τη διάχυση των ιδεών της Γαλλικής Επανάστασης στα Ιόνια Νησιά. Μεταξύ του 1798 και του 1799, οι Γάλλοι εκδιώχθηκαν από μια κοινή Ρωσο-οθωμανική δύναμη. Οι δυνάμεις κατοχής ίδρυσαν την Επτάνησος Πολιτεία, που απολάμβαναν σχετική ανεξαρτησία υπό ονομαστική οθωμανική επικυριαρχία και ρωσικό έλεγχο από το 1800 έως το 1807. Τα νησιά του Ιονίου βρίσκονται και πάλι υπό γαλλική κατοχή μετά τις Συνθήκες του Τιλσίτ το 1807. Πιο συγκεκριμένα, μετά από μια περίοδο λαϊκών εξεγέρσεων και κοινωνικής αναταραχής φτάνει στο Αργοστόλι, στις 22 Σεπτεμβρίου 1802, ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο οποίος αναλαμβάνει

την προσωρινή διοίκηση του νησιού. Δύο χρόνια νωρίτερα είχε ιδρυθεί η Επτάνησος Πολιτεία (1800-1807) η οποία με την συνθήκη του Τιλσίτ καταλύθηκε στις 7/8 Ιουλίου 1807 και παραχωρήθηκε στον Ναπολέοντα για ένα βραχύ διάστημα, ως τον Οκτώβριο του 1809, μια περίοδος από όπου αρχίζει να εδραιώνεται η Αγγλική Κατοχή, η οποία σημάδεψε αποφασιστικά τη μετέπειτα εξέλιξη της πόλης. Οι Άγγλοι προχώρησαν στην επέκταση της πόλης σύμφωνα με τις διοικητικές ανάγκες και τους απαραίτητους σχεδιασμούς τους. Λίγα χρόνια αργότερα Αγγλία και Γαλλία βρίσκονται πάλι σε εμπόλεμη κατάσταση. Το 1809, το Ηνωμένο Βασίλειο νίκησε τον γαλλικό στόλο στα ανοικτά της Ζακύνθου στις 2 Οκτωβρίου και κατέλαβε την Κεφαλονιά, τα Κύθηρα και τη Ζάκυνθο. Οι Βρετανοί κατέλαβαν τη Λευκάδα

το 1810. Το νησί της Κέρκυρας παρέμεινε υπό την κυριαρχία των Γάλλων μέχρι το 1814. Η αγγλική σημαία υψώνεται στα κερκυραϊκά φρούρια στις 12 Ιούνη του 1814. Αρχικά τη διοίκηση των Νησιών ασκεί ο στρατηγός Campbell ενώ στα 1816 αναλαμβάνει ύπατος Αρμοστής ο Thomas Maitland. Στο Συνέδριο της Βιέννης συμφώνησαν να τοποθετηθούν τα Ιόνια Νησιά υπό την αποκλειστική προστασία του Ηνωμένου Βασιλείου. Παρά την βρετανική στρατιωτική διοίκηση, η Αυστριακή Αυτοκρατορία ήταν η εγγυημένη εμπορική κυρίαρχος δύναμη όσο και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η διάταξη αυτή επισημοποιήθηκε με την επικύρωση του “συντάγματος του Μάιτλαντ” στις 26 Αυγούστου του 1817, το οποίο δημιούργησε μια ομοσπονδία των επτά νησιών, με Αντιστράτηγο τον Θωμά Μάιτλαντ ως ο πρώτος «Κύριος Ύπατος Αρμοστής των Ιονίων Νήσων».¹⁰ Το Κόμμα των Ριζοσπαστών που ιδρύθηκε

το 1848, ήταν το μόνο κόμμα ενάντια στην Αγγλική κατοχή των Ιονίων νήσων και υπέρ της ένωσης με την υπόλοιπη Ελλάδα. Η Αγγλία είχε αναλάβει την προστασία του νέου κράτους που δημιουργήθηκε με την Συνθήκη των Παρισίων το 1815, αλλά αντί για προστασία είχε επιβάλει καθεστώς αποικίας. Οι Ριζοσπάστες ξεσήκωναν τον Επτανησιακό λαό ενάντια στην Βρετανία και υπέρ της ενώσεως. Στις 29 Μαρτίου του 1864 οι εκπρόσωποι του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ελλάδας, της Γαλλίας και της Ρωσίας υπέγραψαν τη Συνθήκη του Λονδίνου, με τη δέσμευση της μεταβίβασης των νήσων στην Ελλάδα. Αυτό είχε ως στόχο να ενισχύσει τη βασιλεία του πρόσφατα νεοεγκατασταθέντα βασιλιά Γεωργίου Α' των Ελλήνων. Έτσι στις 28 Μαΐου, με την ανακήρυξη της Ύπατης Αρμοστείας του Κυρίου, τα Επτάνησα ενώθηκαν με την Ελλάδα.¹¹

10_Καρπουζής, Ν. Ξ. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σελ 53

11_ www.corfuhistory.eu

Χάρτης του συνόλου των εδαφών-κτήσεων του βασιλείου της Αγγλίας. Τα συγκεκριμένα νησιά δεν υπήρχαν ταυτόχρονα υπό βρετανικής κατοχής καθώς τα επτάνησα προσαρτώνται απο το 1809 και εγκαταλείπονται το 1864, όταν εκπρόσωποι του Ηνωμένου Βασιλείου, της Ελλάδας, της Γαλλία και της Ρωσίας υπογράφουν τη Συνθήκη του Λονδίνου, με τη δέσμευση της μεταβίβασης των νήσων στην Ελλάδα. Αντιθετικά, η Κύπρος πέρασε στα χέρια των Βρετανών το 1878 αρχικά ως προτεκτοράτο μετά απο μια συμφωνία ανάμεσα στην Οθωμανική και Βρετανική αυτοκρατορία. Από το 1914, κηρύχθηκε ως κτήση της Αγγλίας, ενώ από το 1922 ως το 1960 ως αποικία του Στέμματος.

γ | Προσέγγιση κατά περίοδο

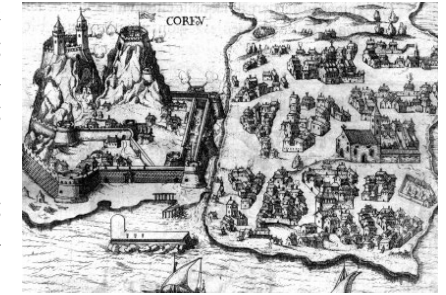
γ.1 | η περίοδος πριν την ενετοκρατία

Ενετοκρατία | η πόλη της Κέρκυρας

| Η οχύρωση της δικόρυφης χερσονήσου και οι πρώτες αστικές προσπάθειες

Η Κέρκυρα είναι ένα παράδειγμα μικρής πόλης με προέλευση από τα μέσα του Μεσαιώνα, αναπτυγμένη ανάμεσα και δυτικά των δύο λοφίσκων της χερσονήσου που αργότερα ονομάστηκε Παλαιό φρούριο. Με τη δημιουργία του κάστρου, από τους Βυζαντινούς, η εγκατάσταση θα αποκτήσει μια πρόοδο αστικής ανάπτυξης. Ήδη από εκείνη την εποχή αρχίζει να δημιουργείται το προάστιο (Borgo) έξω από τον κατοικημένο χώρο, κοντά στο κάστρο, στη θέση της πόλης που θα δημιουργηθεί αργότερα την εποχή των Βενετών. Την πρώτη Βυζαντινή οχύρωση έρχονται να συμπληρώσουν οι Δεσπότες της Ηπείρου και οι Ανδραγαυοί. Οι τελευταίοι οχύρωσαν την δεύτερη κορυφή της πόλης, ενώ προς το τέλος της κυριαρχίας τους (μέσα του 14ου αιώνα) η χερσόνησος οργανωμένη πια σαν στρατιωτικό αμυντικό κέντρο

συγκεντρώνει στον αρχικό πυρήνα σε υψηλή πυκνότητα όλο και περισσότερους κατοίκους ενώ σιγά σιγά αρχίζουν να δημιουργούνται μικρές συναθροίσεις σπιτιών έξω από τα μεσαιωνικά τείχη.¹² Σε σχέση με τη μορφολογία του εδάφους, ο δομημένος χώρος χωρίζεται σε τρεις μεγάλους τομείς που χαρακτηρίζονται από τα τρία υψώματα (λόφους Καμπιέλλο, Αγ. Πατέρων, Αγ. Αθανασίου). Οι προηγούμενοι τομείς υποδιαιρούνται σε δέκα επιμέρους ενότητες που χαρακτηρίζονται από την εσωτερική τους οργάνωση και πολεοδομική τους μορφολογία. Από τη μια πλευρά στους λόφους ένα οικιστικό πλέγμα αποσπασματικό και ακανόνιστο με ένα δαιδαλώδες οδικό δίκτυο, γεμάτο σημεία πολλαπλής επιλογής πορείας (πλατώματα, δίστρατα, τρίστρατα) με σποραδικούς μικρούς ελεύθερους χώρους (μικρές

Εικόνα 7 _Προσεγγιστική άποψη μετά την οχύρωση του φρουρίου

Εικόνα 8 _Άποψη του δικόρυφου παλαιού φρουρίου από το νησί της βιδός κατά τουρκική πολιορκία

12_Ασωνίτης Σπυρίδων,Ανδραγαυική Κέρκυρα (13ος-14ος Αι.),Αθήνα 2000

Εικόνα 72_Εντοπισμός των τριών κύριων συνοικιών.

Εικόνα 73_Συνοικία Καμπιέλλο.

πλατείες – τοπικά κέντρα) αναδεικνύει προγενέστερες της περιτείχισης πρακτικές πολεοδόμηση.

Η πρώτη μορφή αστικής οργάνωσης υποθέτουμε ότι δημιουργήθηκε γύρω από τις παλαιότερες εκκλησίες, οι οποίες λειτούργησαν σαν πόλοι έλξης για τη σταθεροποίηση κατοίκων, βάζοντας τις βάσεις για μια πρώτη οργάνωση του χώρου σε μορφή αρχικά ανεξάρτητων μεταξύ τους πυρήνων δόμησης. Δημιουργήθηκαν με αυτό τον τρόπο οι παλαιότερες συνοικίες (contrada) του Ξωπολιού. . Μία από τις περιοχές προτίμησης των αρχικών εγκαταστάσεων είναι το Καμπιέλλο, που συγκεντρώνει υψηλό αριθμό εκκλησιών και αποτελούσε πλησιέστερο χώρο εύκολης άμυνας, κοντά στην αρχική είσοδο της Μεσαιωνικής Πόλης.

Η σταδιακή πυκνωση της πρώτης αστικής δομής, προκάλεσε πάνω σε βασικές διαδρομές σύνδεσης των

ανεξάρτητων αρχικά συνοικιών, τη χαρακτηριστική, μεταβατική δόμηση του borgo. Τα κτίσματα σ' αυτή την περίπτωση τοποθετούνται επαναλαμβανόμενα σε συνεχές σύστημα πάνω σε συνδετήριους άξονες δημιουργώντας ένα είδος τείχους που διαχωρίζει τη διαδρομή από τον υπόλοιπο ημιαγροτικό χώρο ή σε άλλες περιπτώσεις δοσμένης και της μορφολογίας του εδάφους, όπως το βορινό τμήμα της οδού Βουθρωτού, η δόμηση αρθρώνεται κατάλληλα δημιουργώντας ένα σχεδόν συνεχές συνδετήριο τείχος ώστε να ευνοήσει και σκοπούς αμυντικής προφύλαξης των κατοίκων.

Η επόμενη φυσική πυκνωση στο εσωτερικό των συνοικιών δημιούργησε την χαρακτηριστική γραμμική επανάληψη διαφορετικού μεγέθους οικοδομικών ενοτήτων στη σειρά. Η φορά των γραμμώσεων πρέπει να αναζητηθεί περισσότερο στις κατευθύνσεις των

επιμέρους συνδετήριων διαδρομών, τη μορφολογία του εδάφους και στην προγενέστερη χρησιμοποίηση του εδάφους, παρά στην εφαρμογή κάποιου σχεδιασμού μετά την περιτείχιση.

Δείγματα μιας πρωταρχικής περισσότερο, αγροτικής δομής που καθόρισαν κυρίως εκκλησιαστικές ιδιοκτησίες, εντοπίζονται με τα μεγάλα συμπαγή και ακανόνιστα σχήματα οικοδομικών ενοτήτων. Χαρακτηριστική είναι η οικοδομική ενότητα στην οποία ανήκει η εκκλησία της Κρεμαστής. Η ανάπτυξη της συνεχούς δόμησης γύρω από τους κήπους της εκκλησίας που διατηρήθηκαν, σχηματίζει ένα διπλό συνδετήριο τείχος συνδυαζόμενο και με τα απέναντι κτιριακά μέτωπα.

Στο Καμπιέλλο επίσης είναι ορατά τα ίχνη μιας πρώτης οργάνωσης του χώρου που πιθανά προέκυψε από ένα σύστημα κατοικιών με αυλές ενωμένες στα πλάγια,

που στηρίζονταν σε μια υποτυπώδη υποδομή στενών βοηθητικών δρόμων.

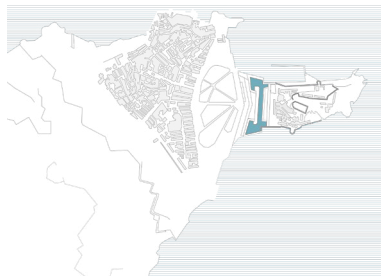

Εικόνα 74_Τοποθέτηση κτιρίων για τη διαμόρφωση νοητού τείχους.

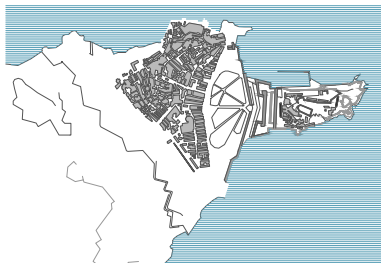
Οι αστικοί συντελεστές σε Κέρκυρα και Αργοστόλι
και η νοηματοδότηση των επεμβάσεων κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας

γ.2 | Η Ενετοκρατία στην πόλη της Κέρκυρας

Εικόνα 10_ Παλαιό φρούριο, συμπλήρωση από Michele Sanmicheli.

Εικόνα 11_ Εξάπλωση και διαμόρφωση σπιανάδας.

Εικόνα 12_ Ανέργερση νέπου φρουρίου και περιτείχιση του Borgo.

Οχυρωματική οργάνωση

Η σημασία των Βενετσιάνικων οχυρωματικών έργων της Κέρκυρας είναι διπλή . Αφενός τα έργα αυτά καθ' εαυτά έχουν ιδιαίτερη αξία γιατί αποτελούν πολύτιμα δείγματα της στρατιωτικής αρχιτεκτονικής της εποχής και αφ'ετέρου παίζουν βασικό ρόλο στην εξέλιξη της πόλεως. Η Κέρκυρα σε όλη την περίοδο της Ενετοκρατίας υπήρξε μία από τις κύριες στρατιωτικές και ναυτικές βάσεις της Βενετίας . Η βασική σημασία της για την ύπαρξη της Βενετικής Δημοκρατίας την έκανε ένα από τα σημαντικότερα οχυρά της . Ήταν συνεπώς φυσική η αδιάκοπη φροντίδα της κυριάρχου για αμυντικά έργα - και γενικά για πολεμικές δαπάνες - και η ανάθεσή τους σε αρχιτέκτονες και μηχανικούς της . Έτσι οι οχυρώσεις αυτές αποτέλεσαν ένα από τα τελειότερα συγκροτήματα της εποχής αποδεικνύοντας την αποτελεσματικότητά

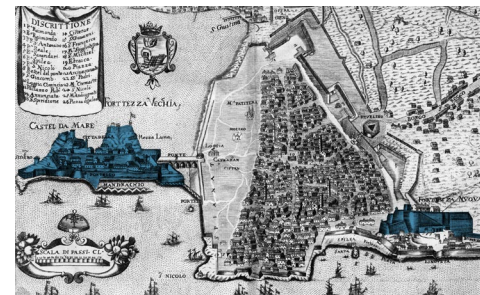
τους με τις διαδοχικές αποκρούσεις των επιθέσεων των Τούρκων. Τα οχυρωματικά έργα άρχισαν το 1402 με την κατασκευή λιμανιού στο Μανδράκι, τη διάνοιξη θαλάσσιας τάφρου, την αλλαγή της βυζαντινής περιτείχισης με νέα στην περίμετρο της χερσονήσου, και γύρω από τις δύο κορυφές της πόλης. Οι δύο ακροπόλεις εφοδιάζονται με πυροβόλα όπλα (δύο μεγάλες μομπάρδες), ήδη δέκα χρόνια πριν την Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Οι ψηλότεροι αμυντικοί πύργοι στις κορυφές των δύο βράχων και κάθε άλλη προεξοχή που θα μπορούσε να χρησιμεύει σαν στίγμα για το πυροβολικό του εχθρού, γκρεμίζονταν. Μετά την καταστροφική τουρκική επιδρομή του 1537, τη συμπλήρωση των οχυρώσεων στη δυτική πλευρά του Παλαιού Φρουρίου ανέλαβε ο αρχιτέκτονας Michele Sanmicheli¹⁵ και ο ανηψιός του

14_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., ο.π, σ.42

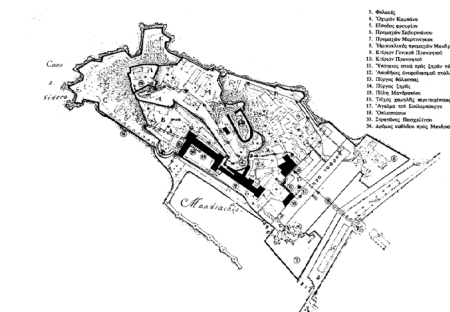
15_ Η Βενετία τον όρισε γενικό επιθεωρητή οχυρώσεων και πυροβολικού σε όλη της την επικράτεια. Θεωρείται ότι έθεσε τα θεμέλια του προμαχωνικού συστήματος στην Ελλάδα, εφαρμόζοντας την πρώτη ολοκληρωμένη μορφή του πενταγωνικού προμαχώνα, με τα ευθύγραμμα "πλευρά" . Είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί ότι στην Κέρκυρα ο Μ. Sanmicheli σχεδίασε και κατασκεύασε τους δύο προμαχώνες του Παλιού Φρουρίου προς την cōntrafossa, όπου ανοίγεται η κύρια πύλη. Ταυτόχρονα οργάνωσε με προμαχώνες ολόκληρο τον οχυρό περίβολο που περιέβαλε όλα τα προάστια, εξασφαλίζοντας την άμυνα της ανεπτυγμένης πλέον πόλης της Κέρκυρας από τη μια πλευρά της θάλασσας, τη νότια έως τη βόρεια, όπου ενισχυόταν και με το ισχυρότατο Νέο Φρούριο.

Giangerolamo, οι οποίοι κατασκεύασαν το 1557 δύο πενταγωνικούς προμαχώνες στο σημείο αυτό (Savorgnan και Martinengo), καθιστώντας αδιαμφισβήτητα την Κέρκυρα αποδέκτη της εφαρμογής των νέων θεωριών της στρατηγικής αρχιτεκτονικής. Αργότερα η επέκταση της μεσαιωνικής πόλεως έξω από τη δικόρυφη χερσόνησο και η εξέλιξη του νέου οικισμού στην πραγματική πόλη της Κέρκυρας ανάγκασε τη Γαληνοτάτη να την περιτείχισει και να χτίσει ένα ακόμη φρούριο για την καλύτερη προστασία της . Το τεράστιο αυτό έργο εξετέλεσε ο μηχανικός FERRANTE VITELLI¹⁶(έργα

1576-1588), τον 17ο αι. - βάσει των αρχικών υποδείξεων του Michele Sanmicheli -, κατά το οποίο κατασκευάστηκε νέο φρούριο στο λόφο του Αγίου Μάρκου¹⁷, διαπλατύνθηκε ο χώρος εμπρός από το Παλαιό Φρούριο (Σπιανάδα) και περιτειχίστηκε το ξώπολι (αφού πρώτα γκρεμίστηκαν πολλά κτίσματα που εμπόδιζαν) με τείχος που κατέληξε στο Νέο Φρούριο και περιλάμβανε στη δυτική πλευρά του ισχυρότατα αμυντικά συστήματα (προμαχώνας Ραϊμόνδου, πλατφόρμα Αγίου Αθανασίου, προμαχώνας Σαραντάρη). Τέσσερις κύριες πύλες κατασκευάστηκαν για να

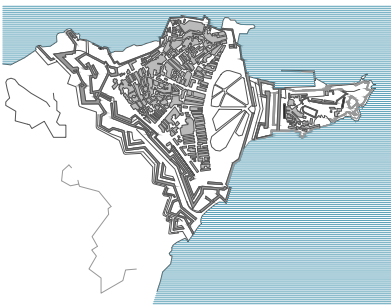

Εικόνα 13_ η θέση των δύο φρουρίων μετά και την περιτείχιση του μπόργκο.

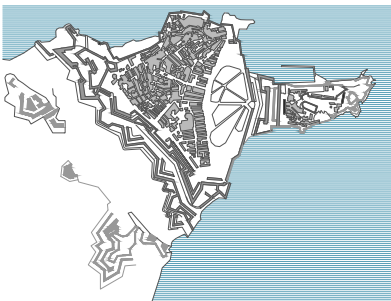

Εικόνα 14_ Γενική κάτοψη παλαιού φρουρίου πριν τη δύση της Ενετοκρατίας

16_ Νεαρός μηχανικός, υπηρέτησε τον Δούκα της Σαβοΐας και αποκλειστικά για την κερκυραϊκή περίοδο, την Βενετία. Φτάνει στο νησί το 1576, όπου σε συνδυασμό με τον τειχισμό στο ξώπολι αποφασίζει να οχυρωθεί ως ανεξάρτητο φρούριο ο λόφος του Αγίου Μάρκου στη βόρεια απόληξη του τείχους, επάνω από το λιμάνι της Σπηλιάς. Θα πεθάνει 4 χρόνια μετά την αναχώρησή του από την Κέρκυρα, σε ηλικία μόλις 32 ετών.
17_ Οι επιβλητικές οχυρώσεις του Νέου Φρουρίου δεσπόζουν στη βορειοδυτική πλευρά της Παλιάς Πόλης, στο ύψωμα του Αγ. Μάρκου, πάνω από το Παλαιό Λιμάνι, κλείνοντας την εικόνα της πόλης προς τα δυτικά. Παρά το ότι είναι μικρότερο σε μέγεθος από το Παλαιό Φρούριο, καταφέρνει έναν ισότιμο διάλογο μαζί του, αφού οι αδρόι λίθινοι όγκοι του, που προβάλλονται πάνω από τις στέγες των σπιτιών, ισορροπούν την περισσότερο πολύπλοκη μορφή του Παλαιού Φρουρίου στην άλλη άκρη της εικόνας. Το Νέο Φρούριο οργανώνει σε δύο επίπεδα, το χαμηλό και το υψηλό. Στο χαμηλό επίπεδο, που περιλαμβάνει έναν πενταγωνικό προμαχώνα, έναν επιπρομαχώνα και το μικρό οχυρό της Punta Perpetura, βρίσκεται τριώροφο επιβλητικό κτίσμα με ορατή πλινθοδομή του 19ου αι..Το υψηλό επίπεδο οχύρωσης μορφώνεται με δύο προμαχώνες στα δυτικά που ονομάζονται των Επτά Ανέμων και συγκρατούν ένα τριώροφο επιβλητικό κτίσμα της περιόδου της Αγγλοκρατίας (1854), που λόγω του μεγέθους του και της επιβλητικής του δομής, ολοκληρώνει τη σύνθεση των όγκων του Φρουρίου με ιδιαίτερο τρόπο.

Εικόνα 15_ Η μορφή των οχυρώσεων έπειτα και τη 2η γραμμή άμυνας του Verneda.

Εικόνα 16_ Η μορφή των οχυρώσεων μετά και την ενσωμάτωση των λόφων Αβράμη και Αγίου σωτήρος, καθώς και το μικρό οχυρό του Σαν Ρόκκο.

εξυπηρετούν τους κάτοικους της πόλης - Porta Real, Porta Raymonda, Πύλη Σπηλιάς, Πύλη Αγίου Νικολάου - και κάποιες άλλες για στρατιωτική χρήση - Porta Otturata - Porta stopa al Tenedo. Η αμυντική οχύρωση συμπληρώθηκε κατά τον 17ο αιώνα με σχέδια του μηχανικού F. Verneda¹⁸ και ένα δεύτερο τείχος προστέθηκε εξωτερικά της δυτικής πλευράς του πρώτου. (2η γραμμή αμύνης 1669-1682). Το 1716 νέα Τουρκική επίθεση αποκρούεται χάρη στο αποτελεσματικό σχέδιο άμυνας που εφάρμοσε ο διοικητής των Βενετικών δυνάμεων στο νησί κόμης Johann Mattias Von Schulenburg¹⁹. Μετά τη λήξη της πολιορκίας ο στρατάρχης εγκαινιάζει την τελευταία φάση των οχυρωματικών παρεμβάσεων που

διήρκεσε 10 χρόνια. Αυτή περιελάμβανε την οργανική ενσωμάτωση των δύο λόφων στην αμυντική μηχανή της πόλης, δηλαδή την οχύρωση των λόφων Αβράμη και Αγίου Σωτήρος, την κατασκευή μικρού οχυρού στο προάστιο Σαν Ρόκκο, όμως πριν από αυτό, ολοκληρώνεται η υποστήριξη των απολήξεων του τείχους στην θάλασσα, στον βορά και στο νότο. Εδώ έρχονται να βρουν επιβεβαίωση και να επικαιροποιηθούν, όλες οι προηγούμενες υποθέσεις και προτάσεις μηχανικών, έχοντας ως επιπλέον οδηγό, την δυναμική των εχθροπραξιών κατά την διάρκεια της πολιορκίας, και ειδικά τις επιθέσεις του Ιουλίου 1716, στο έργο Scarpone, κάτω από το Νέο Φρούριο.²⁰ Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ότι τα έργα αυτών που καλύπτουν ένα διάστημα

18_ Γάλλος ιππότης, ο οποίος υπηρέτησε ως ανώτατος μηχανικός του Χάνδακα, επιθεωρητής των οχυρώσεων και του πυροβολικού από την αρχή της πολιορκίας έως το τέλος της. Είχε τη γενική εποπτεία και τον συντονισμό όλων των έργων της ενίσχυσης και επισκευής των οχυρώσεων της πόλης, αλλά και των υπόγειων στοών των ανθυπονομεύσεων, μέχρι την τελευταία φάση της πολιορκίας εκείνης. Μετά την κατάληψη της Κρήτης από τους Οθωμανούς υπηρέτησε στην Κέρκυρα, όπου το 1682 ενίσχυσε την άμυνα της πόλης με μια δεύτερη γραμμή οχυρωμάτων, πέραν της τάφρου προς την ενδοχώρα.

19_ Ο Schulemburg προσλαμβάνεται από την Δημοκρατία της Βενετίας το φθινόπωρο του 1715, αμέσως μετά την κατάκτηση της Πελοποννήσου και των φρουρίων της Κρήτης από τους Οθωμανούς. Φτάνει στην Βενετία τον Δεκέμβριο του 1715, όπου λαμβάνει την εντολή της άμυνας της Κέρκυρας και όπου αποβιβάζεται στις 15 Φεβρουαρίου 1716.

20_ Σκουτέλης Ν., Από την μελέτη στην εφαρμογή-Η επιστάση των έργων στις εξωτερικές οχυρώσεις της Κέρκυρας 1719-1727 -,Η οθωμανική πολιορκία της Κέρκυρας το 1716, ΚΕΡΚΥΡΑ 21 – 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2016

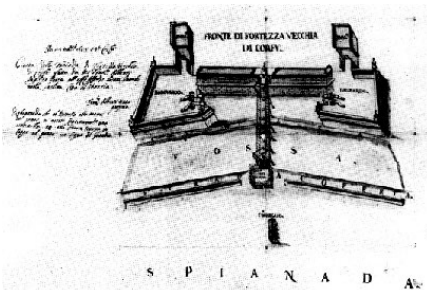
4 αιώνων αντικατοπτρίζουν βασικές εξελίξεις της αμυντικής τέχνης²¹. Τον 15ο αι. η περιτείχιση του Παλιού Φρουρίου έχει ακανόνιστο σχήμα περιβάλλοντας τη χερσόνησο σύμφωνα με τη διαμόρφωση του εδάφους ενώ διακόπτεται κατά διαστήματα από ψηλούς πύργους. Τον 16ο αι. με την επέμβαση του Michele και του Gianserolamo Sanmichelli που εφαρμόζουν νέους τρόπους άμυνας, κατασκευάζονται στο μέτωπο προς την πόλη οι δύο πενταγωνικοί προμαχώνες, βασικά στοιχεία οχύρωσης της εποχής του πυροβόλου. Τον 17ο και 18ο αι. με το έργο του Vitteli και των διαδόχων του εισάγονται νεότερες τελειοποιήσεις και δημιουργείται ένα αμυντικό σύνολο με έντονη γεωμετρικότητα, που υπακούει σε

21_ Το προμαχωνικό σύστημα είναι ουσιαστικά ένας περίβολος από χαμηλά, παχιά τείχη υποστηριζόμενα σε κάποια σημεία από προμαχώνες. Παρουσίασε πολλά πλεονεκτήματα, με βασικότερο όλων τις καλοσχεδιασμένες πλευρές, οι οποίες εξάλειψαν όλα τα τυφλά σημεία (ζώνες χαμηλά ή ψηλά στη γη όπου το έδαφος δεν πρόσφερε καλή ορατότητα και άμυνα). Σε μια προμαχωνική οχύρωση, κάθε πλευρά προστατευόταν από διπλανά ή διασταυρούμενα πυρά, υπήρχε εύκολη επικοινωνία μεταξύ των προμαχώνων και τα τείχη τους ήταν φαρδιά και ομοεπίπεδα, καθώς επίσης και η βυθισμένη πλατφόρμα δεν πρόσφερε εύκολο στόχο στον εχθρό. Η ανώτατη γραμμή του προμαχώνα, με την παχιά του έπαλξη και την στρογγυλεμένη του κορυφογραμμή, εμφάνιζε μια καλύτερη αμυντική συμπεριφορά στα εχθρικά πυρά. Η εξωτερική όψη ήταν κατασκευασμένη από λιθοδομή και ήταν επιχρισμένη με παχιά επίπεδα από χώμα, απορροφώντας τα χτυπήματα των βλημάτων. 22_ Βοσκοπούλου Χ., Δημόσια κτίρια στη Κέρκυρα την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1571-1797), Θεσσαλονίκη, 2005 σελ.25.

ορισμένες αρχές οργανώσεως, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής αυτής.²²

Εικόνα 17_ Απεικόνιση Νέου Φρουρίου.

Εικόνα 18_ Τα δύο κύρια χαρακτηριστικά του νέου οχυρωματικού συστήματος:

- ευθύγραμμο τείχος με μεγάλο πάχος και εξωτερική κλίση, ώστε να αντέχουν τους κανονιοβολισμούς
- ημικυκλικές (αρχικά) ή πολυγωνικές (αργότερα) εξέδρες που εξέχουν από τα ευθύγραμμα τείχη και λειτουργούν ως βάσεις του πυροβολικού των αμυνομένων, οι προμαχώνες (bastioni)

Πολεοδομική εξέλιξη

Στην αρχή το κύριο ενδιαφέρον των Βενετών στρέφεται στον αρχικό περιτειχισμένο πυρήνα, ενώ αρχίζει η ανάπτυξη του Βούργου έξω από τα τείχη της Μεσαιωνικής πόλης, στο Ξωπολι. Γίνεται ο διαχωρισμός της χερσονήσου από την στεριά με μια θαλάσσια τάφρο, ενώ μετατρέπεται και αναδιοργανώνεται η οχύρωση της με οχυρωματικά έργα της μεταβατικής περιόδου. Την εποχή αυτή υπάρχει μια συνεχής εξέλιξη στην βολή των πυροβόλων, με αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν οι παλιές οχυρώσεις και να διαμορφωθούν νέοι τρόποι άμυνας.

Η οικοδομική ανάπτυξη έχει τον τυπικό πυρηνικό χαρακτήρα, εξαρτημένο από μια κλειστή οικονομία, που σαν βάση της έχει τις καλλιέργειες και το ψάρεμα. Αυτή η αρχική δομή διακρίνεται ακόμη και σήμερα στο ιστορικό κέντρο της πόλης (Καμπιέλλο, Αγ. Πατέρες κλπ). Η βαθμιαία

προσαρμογή σε μια πιο ανοιχτή οικονομία που ακόλουθι, επιτρέπει την αρχή μιας αστικής οργάνωσης έξω από τα τείχη. Οργανώνεται ξανά η άμυνα της Μεσαιωνικής πόλης, σύμφωνα με τις καινούριες αντιλήψεις. Με τη περιτείχιση που ολοκληρώνεται το 1588 ορθολογικοποιείται η υπάρχουσα μορφολογία με βάση τον στρατιωτικό έλεγχο ολόκληρου του αστικού οργανισμού. Αυτό γίνεται με την απαγόρευση δόμησης στη Σπιαναδα και τον έλεγχο της ανατολικής πλευράς της πόλης από το μέτωπο του Παλαιού Φρουρίου, ενώ οι βασικές πύλες της ελέγχονται από στρατιωτικές εγκαταστάσεις. Ένα δεύτερο φρούριο κατασκευάζεται το 1570 για την άμυνα από την βορειοδυτική πλευρά.²³

Η πόλη της Κέρκυρας εξαρτημένη από τα αμυντικά της έργα, ήταν υποχρεωμένη να αναπτυχθεί τελικά μέσα στο χώρο που της

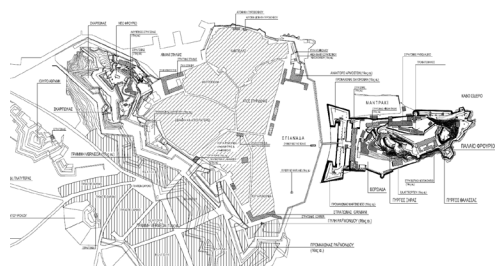
καθόρισαν τα σχέδια των στρατιωτικών μηχανικών. Οι αμυντικοί λόγοι που επέβαλαν τις γραμμές χαράξεως των τειχών προς την πλευρά της ξηράς στη Δύση οριστικοποίησαν την περιοχή αναπτύξεως της.

Ο χώρος για ανοικοδόμηση περιορίστηκε ακόμα περισσότερο από την Ανατολική πλευρά με την μεγάλη πλατεία (τη Σπιανάδα) που ανοίχθηκε για λόγους αμυντικούς μπροστά από το Παλιό Φρούριο. Μέσα στον περιορισμένο χώρο που χτίστηκε, η πόλη παρουσιάζεται αμφιθεατρικά σχηματίζοντας μια πυκνή μάζα σπιτιών μεταξύ των δύο φρουρίων με προβολή των λόφων Καμπιέλο, Αγ.Πατέρων και Αγ.Αθανασίου. Όπως όλες οι πόλεις που έχουν αναπτυχθεί μέσα σε τείχη τα βασικά πολεοδομικά στοιχεία της Κέρκυρας είναι στενοί ακανόνιστοι δρόμοι, μικρές πλατείες για την

εξυπηρέτηση των απαραίτητων αναγκών των κατοίκων και πολύωροφα σπίτια σε μορφή πολυκατοικίας. Η διαμόρφωση του εδάφους σε συνδυασμό με την περιτείχιση επέβαλαν τη δημιουργία δύο κύριων δρόμων, της οδού Ευγενίου Βουλγάρεως και της οδού Νικηφόρου Θεοτόκη, που περνούν από τα χαμηλότερα σημεία, ανάμεσα στους τρεις λόφους, ενώ συγχρόνως εξυπηρετούν την άμυνα της πόλεως. Έτσι η Ν. Θεοτόκη συνέδεε τη Σπιανάδα - δηλ.ουσιαστικά το Παλιό Φρούριο - με το Νέο Φρούριο αφ' ενός και το λιμάνι αφ' ετέρου, ενώ η Ευγενίου Βουλγάρεως συνέδεε την Σπιανάδα με την κυριώτερη πύλη της πόλεως, τη Βασιλική Πύλη.²⁴ Τέλος η Γκυλφόρδου κάθετη προς τις δύο προηγούμενες οδηγούσε στην πύλη Ραϊμόνδα. Έτσι, η κατάληξη των κύριων δρόμων, προς τις τέσσερις κατευθύνσεις όπου εντοπίζονται

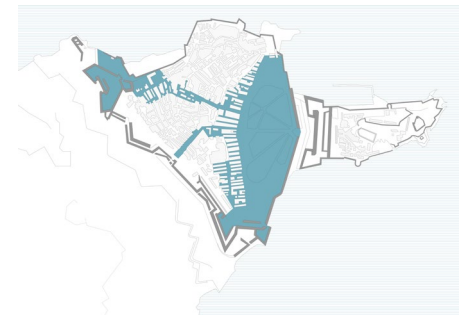
Εικόνα 19_ Εμφάνιση κύριων στρατιωτικών έργων, Νέο φρούριο και Σπιανάδα.

Εικόνα 20_ Εντοπισμός σημαντικών σημείων στην πόλη.

Εικόνα 21_ Κύριες οδοί.

Εικόνα 22_Κινήσεις για την εξυπηρέτηση των στρατιωτικών αναγκών.

23_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., ο.π, σ.67.

24_ www.corfuhistory.gr

Εικόνα 23_Εντοπισμός σημαντικών σημείων στην πόλη.

Παρόμοια πολεοδομικά χαρακτηριστικά συναντούμε και στην πόλη της Ζακύνθου η οποία αναπτύχθηκε κατά μήκος της παραλίας. Το δίκτυο των στενών δρόμων με πλάτη που κυμαίνονται από δύο έως δέκα μέτρα, και οι ελεύθεροι χώροι της παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των βασικών αρτηριών, οι οποίες εκτείνονται κατά μήκος του οικισμού, είναι η μη ευθύγραμμη χάραξη, το κυμαινόμενο πλάτος, οι ισόγειες στοές τους με τις τοξοστοιχίες και η μορφολογική ενότητα των κτιρίων που βρίσκονται σε αυτές.

οι πύλες της Κέρκυρας - σημεία ελέγχου και ταυτόχρονα σημεία - σύμβολα της βενετικής παρουσίας στην Κέρκυρα. Εκτός από το κύριο οδικό δίκτυο και οι δρόμοι που ξεκινούν από τη Σπιανάδα ευθύγραμμοι και ακτινωτοί σε σχέση με το Παλιό Φρούριο έχουν χαραχθεί για λόγους στρατιωτικούς. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι η Βενετία έδειξε ενδιαφέρον για το οδικό δίκτυο της πόλεως μόνο όπου αυτό είχε σχέση με την στρατιωτική πλευρά. Έτσι οι δευτερεύοντες δρόμοι διαμορφώθηκαν αυθόρμητα από τους κατοίκους - με την οικονομία χώρου που επέβαλε η στενότητα και με προσαρμογή στις καμπύλες του εδάφους, με πλάτη από 3,00μ. ως 0,80 μ., που εντυπωσιάζουν ακόμη περισσότερο λόγω του ύψους των οικοδομών. Παρά την αρχική εντύπωση λαβυρίνθου, η χάραξή τους οφείλεται στην προσαρμογή τους στη μορφή του εδάφους . Οι κεντρικοί δρόμοι

25_Βοσκοπούλου Χ., Δημόσια κτίρια στη Κέρκυρα την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1571-1797), Θεσσαλονίκη, 2005, σελ28.

επίσης με τις μεταβαλλόμενες αναλογίες πλάτους και ύψους των κτιρίων που τους πλαισιώνουν και με την ποικιλία των στοών των ισόγειών τους, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.²⁵

Το αστικό τοπίο | Δημόσια κτίρια

Ό,τι έχει αναφερθεί για την πολεοδομική μορφή της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας ισχύει και για τα κτίρια της περιόδου αυτής. Τα δημόσια κτίρια είτε κοινής ωφελείας είτε κατοικίες ή στρατιωτικά, έχουν τη σφραγίδα της φροντισμένης κατασκευής, γιατί έχουν μελετηθεί και κατασκευαστεί από αρχιτέκτονες και συνήθως από τεχνίτες που έστελνε ειδικά για το σκοπό αυτό η Βενετία. Τα κτίρια που σώζονται μέχρι σήμερα μαρτυρούν την καλή και επιμελημένη εργασία και συνήθως τη συνθετική λιτότητα εκτός από τη λότηα των ευγενών που είναι το μοναδικό κτίριο με πλούσια διακόσμηση.

Προορισμένα να εξυπηρετούν στρατιωτικές, θρησκευτικές ή κοσμικές λειτουργίες, τα κτίρια αυτά αποτελούν, πέρα από τη σκοπιμότητα της χρήσης τους, τη ζωντανή ιστορία της πόλης ,

26_ ο.π

27_ Γενικός προβλεπτής της Ανατολής

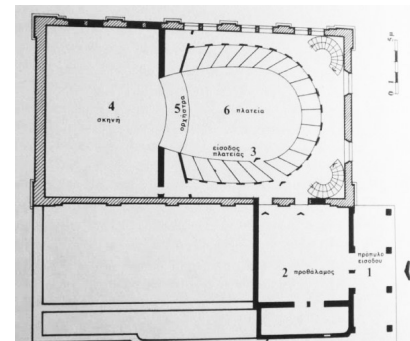
αποδεικνύοντας οπτικά την κυριαρχική ικανότητα της Βενετίας στον αστικό χώρο.

Η λέσχη των Ευγενών

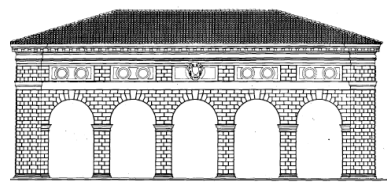
Πρόκειται για μετεγκατάσταση άλλου κτιρίου που προνήρχε στη Σπιανάδα από τον 16^ο αιώνα,το 1663. Η πρόταση για την οικοδόμηση της στοάς κατατέθηκε το 1660, ενώ η ολοκλήρωση των εργασιών καθυστερεί αρκετά λόγω έλλειψης πόρων. Η κατασκευή του κτιρίου ολοκληρώνεται το 1693. Μετά το 1718 η Ενετική διοίκηση χρησιμοποιεί το κτίριο ως πυριτιδαποθήκη. Το 1720 γίνεται μετατροπή της στοάς σε θέατρο, με πρωτοβουλία του Andrea Corner²⁷ και στη συνέχεια ξεκινούν εργασίες συντήρησης και ανακαίνισης του κτιρίου. Η στοά

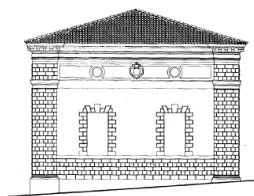
Εικόνα 24_Λέσχη των Ευγενών, εικονογραφία.

Εικόνα 25_Λέσχη των Ευγενών, κάτοψη ισόγειου.

Είς. 335. "Ανακατασκευασμένη πρόσοψη στοάς Εγγεών, θέσει Διονυσίου".

Είς. 336. "Ανακατασκευασμένη κλίση της θέσεως στοάς Εγγεών".

Εικόνα 26_ Πρόσοψη στοάς των ευγενών
και πλάγια όψη της

ήταν ένα καλοχτισμένο μονώροφο κτίριο ύψους 9.3 μέτρων με τετράκλιτη στέγη και ορθογωνική κάτοψη, μήκους 24.65 μέτρων και πλάτους 13.9 μέτρων. Αν και μικρών διαστάσεων, διακρίνεται για το μνημειακό ύφος της. Αυτό οφείλεται κυρίως στα πέντε τοξωτά ανοίγματα των δύο μακριών της πλευρών, στην ισόδομη τοιχοποιία από μαρμαρόπετρες Σινιών και στα λαξευτά μαρμάρινα μέλη της. Μαρμάρινα είναι τα πλαίσια των ανοιγμάτων, τα επίκρανα και οι βάσεις των πεσσών, οι κλείδες των αψίδων και το γείσο.

Στην πρώτη της μορφή, η στοά θα πρέπει να ήταν ανοιχτή. Το 1730 κλείνουν τα κενά ανάμεσα από τα τοξωτά ανοίγματα της νότιας πλευράς και ακολουθούν και άλλες αλλαγές, ώστε να λειτουργήσει το κτίριο ως θέατρο. Για το εσωτερικό του θεάτρου, είναι γνωστό, ότι είχε δώδεκα σειρές καθισμάτων στην επίπεδη πλατεία

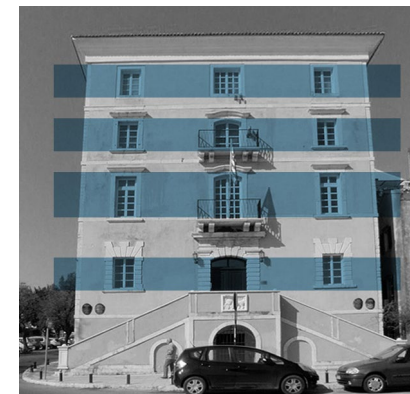
του, τρεις σειρές ενοικιαζόμενων θεωρείων και υπερώο. Το θέατρο δέχτηκε πολλές τροποποιήσεις τα επόμενα χρόνια της λειτουργίας του. Χαρακτηριστική είναι η επέκταση της πρόσοψης του κτιρίου το 1831.²⁸

Στρατώνες Grimani

Στο νότιο άκρο της Σπιανάδας, κοντά στην πύλη Ραϊμόνδα, βρισκόταν οι στρατώνες Grimani, από τους μεγαλύτερους στρατώνες της πόλης, χωρητικότητας χιλίων περίπου στρατιωτών. Οι στρατώνες που βρισκόταν έξω από τα φρούρια, στην πόλη της Κέρκυρας, ήταν ο στρατώνας Grimani (για το πεζικό), ο στρατώνας Correr (για το πυροβολικό) και ο στρατώνας της Σπηλιάς. Οι δύο πρώτοι είχαν χωρητικότητα χιλίων πεντακοσίων

στρατιωτών. Όπως περιγράφει ο Grasset Saint-Sauveur, οι στρατώνες ήταν καλά κτισμένοι και μπορούσαν να περιλάβουν περίπου 600 άτομα τα οποία εξασκούσαν σε μια αυλή που έκλεινε με σιδερένιο κιγκλίδωμα. Πίσω από την κατοικία του γενικού λοχία των βενετικών λόχων ή του στρατάρχη των βενετικών στρατευμάτων, υπάρχουν άλλοι στρατώνες για τα ιταλικά στρατεύματα, που είχαν χωρητικότητα περίπου 1000 άτομα. Η χρονολογία κατασκευής των στρατώνων Grimani δεν είναι ακριβής, αλλά υποθέτουμε ότι κτίστηκαν μετά από την οχύρωση του προαστίου. Πρόκειται για ένα κτίριο τριώροφο με κάτοψη σε σχήμα Γ, του οποίου το ένα μέρος 40 μέτρα και το άλλο περίπου 97. Μία επιβλητική διπλή σκάλα εξωτερική οδηγεί στην κύρια είσοδο των στρατώνων, η οποία βρίσκεται στη βάση του Γ, στην ανατολική πλευρά τους.

Η πρόσοψη έχει απλή γραμμή, με τη χαρακτηριστική συμμετρία των κτιρίων του 17ου αιώνα. Στο ισόγειο υπάρχει η κεντρική είσοδος με 2 συμμετρικά ορθογωνικά παράθυρα πλαισιωμένα με μεγάλους λίθους. Οι 2 άλλοι όροφοι ακολουθούν τους άξονες του ισογείου και έχουν ο καθένας από ένα μικρό εξώστη στην ανατολική πλευρά του κτιρίου, επάνω από την κεντρική είσοδο. Τα παράθυρά τους είναι απλά και πιο επιμήκη από αυτά του ισογείου, περιβαλλόμενα από ένα απλό λίθινο πλαίσιο που εξέχει λίγο από τον τοίχο και στρέφεται με ένα γείσο με απλό κυμάτιο. Λίθινες ταινίες τονίζουν τη στάθμη εξωτερικά καθ' ύψος και αποτελούν ένα ακόμη διακοσμητικό στοιχείο της πρόσοψης. Οι γωνίες του κτιρίου είναι επίσης διαμορφωμένες προσεκτικά με ωραία αρμολογημένους λίθους.

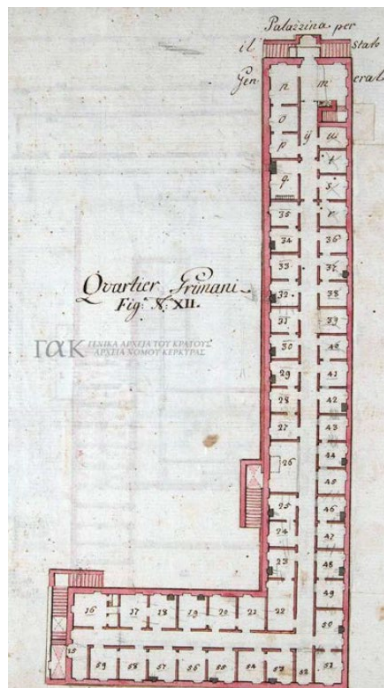

Εικόνα 27_ Σημερινή όψη στρατώνα Grimani.

Εικόνα 28_ Σημερινή όψη στρατώνα Grimani.

Στρατώνες της Σπηλιάς

Εικόνα 29_Κάτοψη στρατώνα σπηλιάς Grimaldi Πηγή.

Στην πλατεία της Σπηλιάς, εμπρός από το Νέο φρούριο της Κέρκυρας, ήταν κτισμένοι οι ομώνυμοι στρατώνες, χωρητικότητας 2000 ατόμων. Το κτίριο των στρατώνων της Σπηλιάς είχε σχήμα Γ, αποτελούνταν από το ισόγειο και δύο ορόφους. Το ισόγειο των στρατώνων ακουμπούσε επάνω στο τείχος, και γι' αυτό δεν είχε παράθυρα προς εκείνη την πλευρά. Το ίδιο συνέβαινε και με το πρώτο πάτωμα, διότι το τείχος ανέβαινε ως την κορυφή του πρώτου πατώματος. Μόνο στο δεύτερο πάτωμα υπήρχαν παράθυρα. Στο ισόγειο υπήρχαν δύο τεράστιες τραπεζαρίες για τους στρατιώτες και πέντε αίθουσες προς τη μεριά της θάλασσας για διάφορες χρήσεις των βαθμοφόρων. Σε όλους τους τοίχους αυτών των δωματίων υπήρχε προεξέχων σανίδωμα σε σχέδιο τραπέζιου.

Η πλευρά του κτιρίου προς το Νέο φρούριο κοβόταν στη μέση από μία κανιζέλα²⁹, που

διέτρεχε το κτίριο σε όλο του το μήκος. Κάτω από αυτήν περνούσε ο κεντρικός αποχετευτικός αγωγός της πόλης. Στα δωμάτια υπήρχαν κτιστές υποστηλώσεις που κράταγαν τα επάνω πατώματα. Τέλος, ο διάδρομος επικοινωνίας των δωματίων ήταν από τη μέσα πλευρά του κτιρίου, καλυμμένοι με βόλτα που στήριζαν το μπαλκόνι του επάνω πρώτου πατώματος.

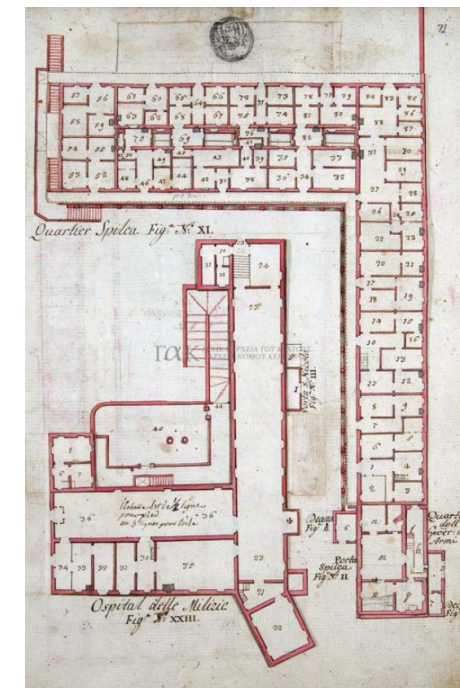
Η κανιζέλα του ισογείου, ήταν καλυμμένη στο πρώτο πάτωμα με σανίδωμα που άφηνε ανοιχτούς τέσσερις φωταγωγούς. Ανάμεσα στους φωταγωγούς υπήρχαν άλλα τέσσερα μικρά δωμάτια με τζάκια για τη θέρμανση του μεγάλου θαλάμου που τα χρησιμοποιούσαν και σαν κουζίνες.

Το δεύτερο πάτωμα υψωνόταν πάνω από το τείχος και είχε σειρά από είκοσι παράθυρα προς την πλευρά της θάλασσας. Ήταν χωρισμένο σε 88 δωμάτια που

αποτελούσαν μικρά διαμερίσματα. Το δεύτερο πάτωμα ήταν η κατοικία των αξιωματικών. Ένα περιφερειακό μπαλκόνι εξυπηρετούσε την επικοινωνία των διαμερισμάτων και αντικαθιστούσε απέξω τον εσωτερικό διάδρομο που δεν υπήρχε³⁰

Πανοραμική άποψη του στρατώνα της Σπηλιάς.

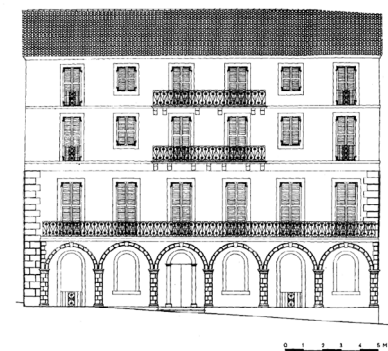
Εικόνα 30_Κάτοψη στρατώνα σπηλιάς

30_ Βοσκοπούλου Χ., Δημόσια κτίρια στη Κέρκυρα την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1571-1797), Θεσσαλονίκη, 2005,σελ 105

Το αστικό τοπίο | Κατοικίες

Εικόνα 31_Χαρακτηριστικό ανάπτυγμα ενετικών όψεων

Εικόνα 32_Αρχοντικό Ρίκκι. Αρχικά ήταν διόροφο. Χαρακτηρίζεται από προστώο στο ισόγειο με κομψή τοξοστοιχία της οποίας τα κλειδιά των τόξων κοσμούνται με γλυπτά ανδρικά και γυναικεία κεφάλια που θυμίζουν το διάκοσμο της Λότζας. Στον όροφο πάνω από τη στοά διαμορφώνεται άνετος εξώστης.

Οι κατοικίες της πόλης σύμφωνα με την αντίστοιχη κοινωνική οργάνωση διακρίνονταν σε αρχοντικά, μεγαλοαστικές και μικροαστικές - λαϊκές. Το αστικό πολύωροφο σπίτι, είναι οπωσδήποτε ο κυρίαρχος και ο πιο ενδιαφέρων αρχιτεκτονικός τύπος που συναντάται στην Κέρκυρα. Η στενότητα του χώρου και η μεγάλη πυκνότητα του πληθυσμού οδήγησαν αναγκαστικά στον θεσμό της οριζόντιας ιδιοκτησίας, πολύ πριν να θεσπιστεί από τη σύγχρονη πολεοδομία.

Τα κερκυραϊκά αστικά σπίτια της βενετοκρατίας ήταν είτε πολυώροφα σε τύπο πολυκατοικίας με 3-4 ορόφους, δείγμα της προσαρμογής στην στενότητα του χώρου, είτε σπανιότερα μονοκατοικίες με ένα ή περισσότερους ορόφους, ενώ τα αρχοντικά ήταν συνήθως διώροφα. Τα κτίρια σχημάτιζαν συνεχή μέτωπα στους

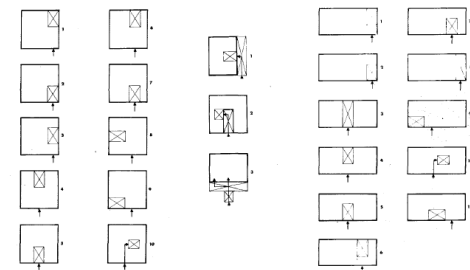
δρόμους, με ελάχιστες εξαιρέσεις αυλών ή κήπων.

Χτίστηκαν σε οικοπέδα με μικρό γενικά εμβαδόν και με κάλυψη σχεδόν 100% (σε μη διαμπερή οικοπέδα οι πίσω χώροι αερίζονται από τις γνωστές “κανιζέλλες”). Αν και θα υπήρχε μεγάλος αριθμός αρχοντικών στην πόλη (στο Libro d’oro³¹ ήταν γραμμένες 112 οικογένειες ευγενών) ελάχιστα αναγνωρίζονται σήμερα και εμφανίζουν χαρακτηριστικά μιας επίσημης κατασκευής. Δύο από τα σωζόμενα αρχοντικά - Ρίκκι και Γιαλλινά - (17ου αιώνα) έχουν κατά μήκος της όψης προστώα αναγεννησιακού χαρακτήρα που διαμορφώνει εξώστη στον όροφο. Στα ισόγεια των σπιτιών υπάρχουν συχνά καταστήματα ή αποθήκες, ενώ η κυρίως κατοικία βρίσκεται στους ορόφους.

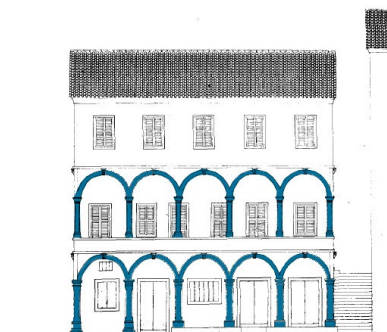
Τα περισσότερα σπίτια έχουν σοφίτα που καταλαμβάνει συνήθως μεγάλο μέρος της

στέγης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν κατοικήσιμος χώρος. Το κλιμακοστάσιο που γενικά βρίσκεται στο εσωτερικό των κτιρίων μπορεί να είναι περίπου αξονικά τοποθετημένο και να περιβάλλεται από τους χώρους ή να βρίσκεται κατά μήκος μιας πλάγιας πλευράς. Λίγα παραδείγματα έχουν, εξωτερικό λίθινο κλιμακοστάσιο μέχρι τον πρώτο όροφο και αφορούν οπωσδήποτε μονοκατοικίες. Η επικοινωνία των δωματίων στους χώρους διαμονής γίνεται χωρίς την παρεμβολή διαδρόμων μέσω ενός κεντρικού χώρου που καταλήγει στο κλιμακοστάσιο. Η μορφολογία των πολυόροφων οικοδομών της πόλεως ανήκει σε ιταλικά πρότυπα. Η επιρροή αυτή φαίνεται εντονότερα στα κτίρια με κάποια αρχιτεκτονική διακόσμηση (πέτρινα μπαλκόνια, στοές με ανάγλυφα “μουριόνια”, οικόσημα) , ενώ χάνεται

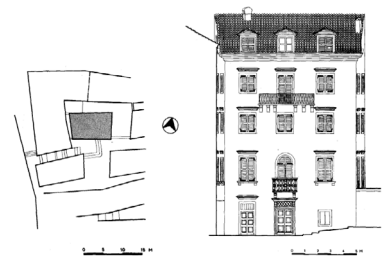
στις λαϊκότερες κατασκευές. Αν και είναι όμως αδιαμφισβήτητο ότι τα στοιχεία της Κερκυραϊκής αρχιτεκτονικής προέρχονται από την καλλιτεχνική επίδραση της Βενετίας, εν τούτοις το αποτέλεσμα δεν είναι απλή μίμηση των δυτικών προτύπων, γιατί κάθε τοπική αρχιτεκτονική είναι συνδυασμένη υποχρεωτικά με τοπικά στοιχεία και άλλωστε η οικοδομική τεχνική προσαρμόζεται βασικά στα εγχώρια υλικά. Οπωσδήποτε η διαφορά του περιβάλλοντος, των δομικών υλικών, των εθίμων και της θρησκείας επηρέασε και τη μορφή και τη σύνθεση των κατοικιών. Έτσι στη μορφή που προέκυψε είναι φανερή η σφραγίδα του λαϊκού τεχνίτη από την απλοποίηση, την αίσθηση του μέτρου και μια φαινομενική αδεξιότητα που όμως της προσθέτει χάρη και την κάνει να δένει με το περιβάλλον του νησιού και τη νοοτροπία των

Εικόνα 33_Το κλιμακοστάσιο χρησιμοποιείται ως εργαλείο κατάταξης των τύπων των κατοικιών. Ή θέση του καθορίζεται κυρίως από την μορφή, τις διαστάσεις και την θέση του οικοπέδου. Έτσι δημιουργείται μια πληθώρα τύπων, απλής ως επί το πλείστον μορφής, αλλά με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Εικόνα 34_Κατοικία επί της οδού Κορτάρου

Εικόνα 35_Κατοικία επί της οδού Υπαπαντή

κατοίκων του, ούτως ώστε στο σύνολο της η πόλη να αποτελεί για τον ξένο μια ομαλή μετάβαση προς τη λαϊκή μας τέχνη, για μας δέ προς την δυτική.

Οι όψεις των κερκυραϊκών κατοικιών της περιόδου, ακολουθούν γενικότερα τα χαρακτηριστικά της αναγέννησης, του μανιερισμού και του μπαρόκ, εκφρασμένα όμως με σχετική λιτότητα και ενίοτε με λαϊκό πνεύμα, στοιχεία που σχετίζονται και με τη διαφορά κλίμακας ως προς τα δυτικά παραδείγματα. Ανάλογα με την κατηγορία της κατασκευής υπάρχει μεγαλύτερη ή μικρότερη χρήση μορφολογικών στοιχείων και ενδιαφέρον για συνθετική οργάνωση. Τα πρότυπά τους ως προς τις μορφολογικές λεπτομέρειες μπορεί κανείς να τα εντοπίσει σε ένα βαθμό στα έργα της επίσημης αρχιτεκτονικής της πόλης ή του Παλιού Φρουρίου.³²

Γενικά χαρακτηριστικά της εξωτερικής

διαμόρφωσης των σωζόμενων κτιρίων (τα οποία κατά το μεγαλύτερο ποσοστό έχουν προσθήκες της αγγλοκρατίας ή και μεταγενέστερες), είναι η επίπεδη ως επί το πλείστον επιφάνεια, η υπεροχή συχνά του πλήρους στο κενό ή και η ισοδυναμία τους, ο τονισμός της οριζοντιότητας (με σειρές παραθύρων, ζώνες, γείσα κ.λ.π.) και η μορφολόγηση πάνω σε ένα συμμετρικό σύστημα αξόνων, που δεν τηρείται όμως απαραίτητα στα λαϊκότερα έργα. Τα χρώματα των όψεων, το κόκκινο ή η ώχρα στις επιχρισμένες επιφάνειες, το ημίλευκο ή υποκίτρινο στα λαξευτά μέλη, και το πράσινο στα εξώφυλλα, είναι αντίστοιχα με αυτά της Βενετίας. Μεγαλύτερη σημασία δίνεται στην αρχιτεκτονική διαμόρφωση του ισογείου, όπου και το θύρωμα εισόδου, η στοά, που ξεχωρίζουν οπτικά με την ιδιαίτερη ρυθμολογική παράθεση των ανοιγμάτων, κάτι που δικαιολογείται και

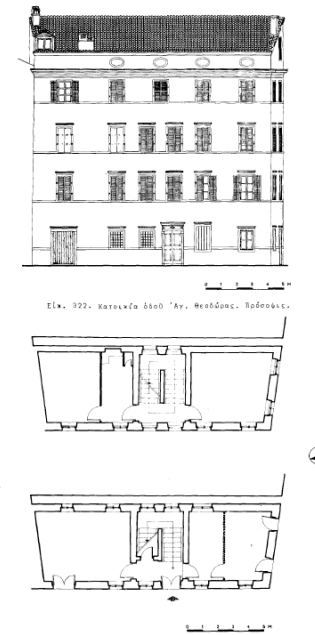
32_ www.corfuhistory.eu

από το ότι το μικρό πλάτος των δρόμων δεν επιτρέπει την άμεση θεώρηση του συνόλου των πολυώροφων οικοδομών. Από τα πιο ενδιαφέροντα στοιχεία οργάνωσης των όψεων είναι οι - αναγεννησιακού χαρακτήρα - στοές με τις τοξοστοιχίες, που συναντώνται μεμονωμένες ή συνεχείς, στους εμπορικούς κυρίως δρόμους, τα πορτόνια (κύριες θύρες εισόδου) με τα λαξευτά πλαίσια και την μπαρόκ ενίοτε επίστεψη, τα παράθυρα, που μπορεί να περιβάλλονται με πλαίσια με κυμάτια, και τα κορνιζώματα. Την επίπεδη επιφάνεια της όψης ποικίλλουν επίσης, δίνοντάς της πλαστικότητα, τα προστώα που προβάλλουν δημιουργώντας ανοιχτή βεράντα στον όροφο, οι πέτρινοι εξώστες και τα εξωτερικά λίθινα κλιμακοστάσια μέχρι τον πρώτο όροφο, όπου διαμορφώνεται στεγασμένο πλατύσκαλο

33_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας, Αθήνα, 1976, σελ 166.

-εξώστης .

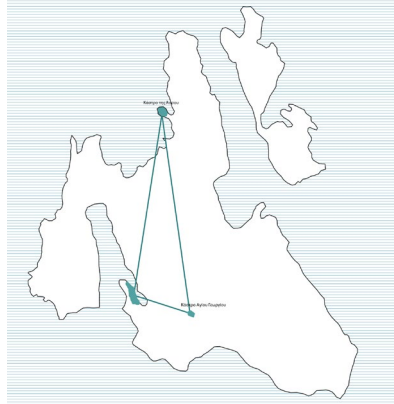
Τέλος, τα βασικά υλικά δομής των Κερκυραϊκών κτιρίων είναι πέτρα, τούβλα και ξύλο. Από τα λατομεία του νησιού βγαίνει μια σκληρή ασβεστολιθική πέτρα λευκή και κοκκινωπή. Υπάρχουν επίσης λατομεία όπου βγαίνει ένα αμμώδες κιτρινωπό πέτρωμα και ένας κοκκινωπός πωρόλιθος. Στο νησί υπάρχει επίσης άμμος, άργιλος σε μεγάλη ποσότητα, δηλαδή αφθονία υλικού για την κατασκευή τούβλων και κεραμιδιών.³³

Εικόνα 36_Πλατυμέτωπη πολυκατοικία επί τους Αγίου Θεοδώρου. Διακριτά τα στοιχεία της συμμετρίας, οριζοντιότητας, απλότητας και επίπεδης επιφάνειας

γ.3 | Η Ενετοκρατία στην πόλη του Αργοστολίου

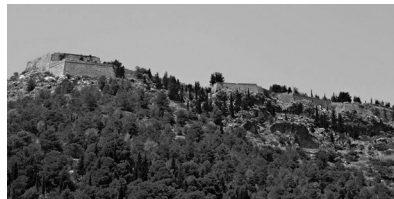

Εικόνα 38_Θέση Αργοστολίου και κάστρων της περιοχής.

Εικόνα 39_Άποψη κάστρου Αγίου Γεωργίου.

Εικόνα 40_Άποψη κάστρου της Άσσου.

Οχυρωματική οργάνωση

Η Κεφαλονιά μέχρι το πρώτο μισό του 16ου αι. παρέμενε μία αγροτική περιοχή χωρίς αστικά κέντρα. Στο Κάστρο του Αγίου Γεωργίου εγκαταστάθηκαν οι βενετικές αρχές ενώ οι συχνοί σεισμοί που έπλητταν το νησί είχαν καταστρέψει ένα μεγάλο αριθμό κτιρίων και οχυρωματικών κατασκευών. Το Κάστρο πριν από την οθωμανική επιδρομή του 1571 παρουσίαζε την εξής εικόνα: ο χώρος –το προάστιο ή μπόργκο- γύρω από αυτό είχε κατοικηθεί ικανοποιητικά αλλά και μέσα στο φρούριο υπήρχαν κατοικίες, μαγαζιά και αποθήκες. Από τα δημόσια κτίρια του Κάστρου ξεχώριζαν το παλάτι του προβλεπτή, η γραμματεία (cancellaria) και το δημόσιο ταμείο (camera fiscal).

Εδώ βρισκόταν η αποθήκη των δημητριακών, το Fontego και τα καταλύματα της φρουράς για τα οποία

όμως δε διαθέτουμε περιγραφές.

Το 1585, με πρεσβεία που έστειλε η κοινότητα της Κεφαλονιάς στη Βενετία ζήτησε από τη βενετική Γερουσία την ίδρυση ενός νέου φρουρίου για την προστασία των κατοίκων σε περίπτωση εχθρικής επιδρομής, επειδή το φρούριο του Αγίου Γεωργίου, όπου έδρευε η διοίκηση του νησιού, δεν επαρκούσε. Η Βενετία πήρε όλα τα μέτρα για να ιδρυθεί στην Άσσο ένα ισχυρό φρούριο η ανέγερση του οποίου άρχισε το Νοέμβριο του 1593 και ολοκληρώθηκε το 1595, με βάση τα σχέδια του μηχανικού Μαρίνο Di Gentilini σε συνεργασία με τους μηχανικούς Ραφαήλ Rasponi και Petro Cabuti.³⁴

34_ Αντώνιος Μηλιαράκης, Γεωγραφία πολιτική, νέα και αρχαία του Νομού Κεφαλληνίας, Αναστατικές εκδόσεις Διον. Νότη Καραβία, Αθήνα 1997, σελ 34.

Πολεοδομική εξέλιξη

Το Αργοστόλι αυτή την εποχή δεν αποτελεί παρά μόνο ένα μικρό οικισμό χωρίς ιδιαίτερη οργάνωση που διαμορφωνόταν στην παραλιακή ζώνη της νοτιοδυτικής ακτής του ομώνυμου εσωτερικού όρμου και που αποτελούσε επίνειο του Φρουρίου. Το πιθανότερο είναι ότι αποτελώντας το ασφαλέστερο αγκυροβόλιο κοντά στο Φρούριο του Αγίου Γεωργίου είχα αποτήσει από νωρίς κάποιες στοιχειώδεις λιμενικές εγκαταστάσεις που θα διευκόλυναν τη φορτοεκφόρτωση εμπορευμάτων και την προσωρινή αποθήκευση. Σημαντικός σταθμός στην οργάνωση του λιμανιού ήταν η δημιουργία αποβάθρας το 1560 από τον Αλόαιο Balbi. Ωστόσο, σε όλη την διάρκεια του 16ου αιώνα παρέμεινε ως ένας αδιαμόρφωτος οικισμός, με λιγοστά και ευτελή κτίσματα. Στις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα συχνάζουν

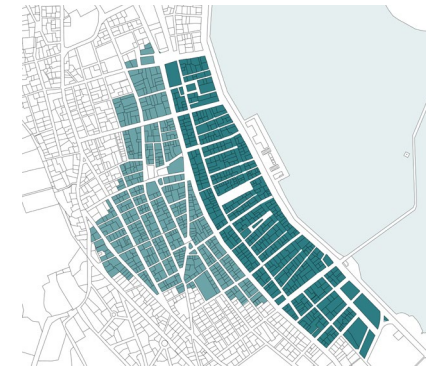
35_ ο.π, σ. 36.

όλο και περισσότερα ξένα σκάφη όπου επιδίδονται σε εμπορικές και ναυτιλιακές δραστηριότητες, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη και την εξέλιξή του σε αξιόλογο εμπορικό κέντρο.³⁵

Η εφήμερη οικιστική ανάπτυξη ανακόπηκε πρόωρα από τους καταστρεπτικούς σεισμούς του 1767, καθώς σημαντικό μέρος του δομημένου ιστού ισοπεδώθηκε. Η εικόνα της πόλης του 1785 όπως προκύπτει από περιγραφές ξένων περιηγητών παρουσίαζε τη δομή αγροτικού χώρου. Οποιασδήποτε μορφής σχεδιασμός, πολεοδομικού επιπέδου, εξέλειπε. Τα περισσότερα ιδιωτικά οικοδομήματα, ήταν χαμηλού ύψους και παρουσίαζαν φθορές από τους σεισμούς. Καθένα από αυτά διέθεται στην ανατολική του όψη, προς την πλευρά της θάλασσας αυτοσχέδιο μικρό μόνο αποτελούμενο από βράχους. Ανάμεσα

Εικόνα 41_Όρια πρώτης ενετικής εγκατάστασης.

Εικόνα 42_Όρια ενετικής πόλης πριν την Αγγλοκρατία.

Εικόνα 43_Κύρια χάραξη δρόμου, Λιθόστρωτο, και πλατεία Καμπάνας.

Εικόνα 44_Αποτύπωμα χαράξεων πριν την Αγγλοκρατία.

στις διάσπαρτες κατοικίες χωροθετούταν γήπεδο, το οποίο είχε προκύψει από την κατεδάφιση κατοικιών και θεωρούταν η πλατεία, γνωστή με την ονομασία πλατεία του Αγίου Μάρκου. Μικρός αριθμός δημοσίων κτηρίων συμπλήρωνε το τοπίο του πρώτου μετασεισμικού οικισμού. Από εκείνη τη χρονική στιγμή, διαπιστώνεται μία ραγδαία οικιστική μεταβολή του χώρου, η οποία είχε ως αποτέλεσμα, κατά την περίοδο της Ενετικής κυριαρχίας, μία αρχικά αραιοκατοικημένη πόλη.

Πιο συγκεκριμένα, η μεταβολή αυτή ξεκίνησε από μερικές καλύβες ψαράδων, αποθήκες ξυλείας και εμπορευμάτων για να εξελιχθεί σε ένα μικρό αστικό σύνολο. Το κέντρο της, όπου εγκαταστάθηκε η Ενετική Αριστοκρατία, βρισκόταν στο επίπεδο τμήμα γύρω από τη σημερινή πλατεία Καμπάνας, δίπλα από την οποία περνούσε το Λιθόστρωτο, γνωστό με

36_ Κοσμέτος Π. Φωκάς – Κοσμετάτος, Κεφαλληνιακά, Β' Αρχιτεκτονικά, Αθήναι 1962, σ. 9.

την πρώην ονομασία του οδός Κράνης (η πρώτη σημαντική οδός της πόλης πριν διαμορφωθεί η παραλιακή οδός). Πιο δυτικά και πάνω στην πλαγιά του λόφου σχηματίστηκε με το πέρασμα του χρόνου μια λαϊκή συνοικία, που λόγω ακριβώς του κεκλιμένου εδάφους ονομάστηκε Απανώστρατες, ενώ η βόρεια επέκταση της πόλης έφτανε στα 1810 μέχρι περίπου τη σημερινή οδό Ρόκκου Βεργωτή.³⁶

Το αστικό τοπίο | Δημόσια κτίρια

Η πλατεία Καμπάνας βρίσκεται στο Αργοστόλι και είναι ο τόπος όπου κήκε το Libro d' Oro της Κεφαλονιάς το 1797, σηματοδοτώντας μια νέα εποχή για την τοπική κοινωνία, χωρίς τίτλους ευγενείας και διαχωρισμούς.

Γύρω στο 1790 υπολογίζεται ότι κατασκευάστηκε στην πλατεία ο «Πύργος του Ωρολογίου», που τότε εκτινόταν τουλάχιστον τρεις ορόφους πιο ψηλά από τα υπόλοιπα κτήρια της πόλης. Η καμπάνα του ρολογιού και ο χαρακτηριστικός ήχος της έδωσαν τελικά και στον πύργο αλλά και σε ολόκληρη την πλατεία την ονομασία που διατηρούν ως και σήμερα «Πλατεία και Πύργος Καμπάνας».

Εικόνα 45_Ο πύργος της πλατείας καμπάνας. Η φωτογραφία επί του λιθοστρώτου, καρτ ποστάλ του 1902.

Το αστικό τοπίο | Κατοικίες

Εικόνα 46_Οικία κόντε Μεταξά στο Λιθόστρωτο Αργοστολίου.

Εικόνα 47_ Οικία κόντε Τζώρτζη Αννινού στο Λιθόστρωτο Αργοστολίου.

Κατοικίες του δεύτερου μισού του 18ου αιώνα που το Αργοστόλι γίνεται πρωτεύουσα

Οι κατοικίες του δεύτερου μισού του 18ου αιώνα έχουν καταστραφεί ολοκληρωτικά από τους διάφορους σεισμούς που έπληξαν το νησί και οι λιγοστές πληροφορίες αντλώνται από κάποιες φωτογραφίες της εποχής. Πρόκειται για κατοικίες όπου σαν βάση χρησιμοποιείται ο ρυθμός μπαρόκ, με τα στοιχεία του όμως να απλοποιούνται κατά πολύ και να προσαρμόζονται σε μια πιο λιτή και κλασική αισθητική. Αυτά τα απλοποιημένα στοιχεία εμφανίζονται κυρίως στη διακόσμηση των εισόδων και των παραθύρων της κυρίας όψης των κατοικιών³⁷

37_ Μαρκαντωνάτου Υ., Σιμάτος Λ., Αρχιτεκτονική κατοικιών στη Κεφαλονιά - Από τον 16ο έως τον 20ο αιώνα, σελ 44.

_Κατοικίες του 19ου αιώνα

Οι κατοικίες του 19ου αιώνα θεωρούνται ως οι πιο χαρακτηριστικές της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής του νησιού. Όπως αναφέρθηκε την περίοδο εκείνη λόγω των κοινωνικοπολιτικών αλλαγών στην Ευρώπη και τη στροφή των Κεφαλονιτών στη ναυτιλία και το εμπόριο δημιουργείται μια νέα τάξη πραγμάτων. Η γενιά της περιόδου αυτής επιθυμεί να βελτιώσει τον τρόπο ζωής της μέσω της οικοδομικής δραστηριότητας, και ίσως επιχειρεί και μια επίδειξη πλούτου. Έτσι έχουμε τέσσερεις κατηγορίες κατοικιών ανάλογες με τις κοινωνικές τάξεις.

Τις **κατοικίες αρχοντικών οικογενειών** οι οποίες ήταν συνήθως τριώροφες ή διώροφες, με τονισμένο τον μεσαίο όροφο, που περιλάμβανε τους χώρους υποδοχής,

Ενετοκρατία | η πόλη του Αργοστολίου

με επιβλητικές προσόψεις και πλούσια επίπλωση. Παρατηρούμε ότι το ισόγειο –«μετζάο» για τους γηγενείς- αξιοποιείται για βοηθητικές χρήσεις, ενώ οι λειτουργίες που έχουν άμεση σχέση με τη διαβίωση της οικογένειας κατανέμονται στον όροφο («Πιάνο νόμπιλε». Πιο συγκεκριμένα, στο ισόγειο συναντάται συνήθως ένα μεγάλο χολ εισόδου(το «πόρτεγο») , το γραφείο και τη βιβλιοθήκη του ιδιοκτήτη, καθώς και την κουζίνα και μια πρόχειρη τραπεζαρία. Στο πίσω μέρος εντοπίζονται οι αποθηκευτικοί χώροι της κατοικίας. Υπάρχουν περιπτώσεις ωστόσο που αν διαθέτουν ημιυπόγειο χρησιμοποιείται ως αποθήκη, ελευθερώνοντας χώρο στο ισόγειο που αποδίδεται σε άλλες χρήσεις εξυπηρέτησης των βασικών αναγκών. Τα κύρια δωμάτια της κατοικίας βρίσκονται στον πρώτο όροφο. Αυτά αποτελούνται από το καθιστικό, στο οποίο είναι συνήθης

38_ ο.π, σσ 43.

η παρουσία πιάνου για την εξυπηρέτηση των κοινωνικών εκδηλώσεων της οικογένειας, ένα μικρότερο καθημερινό καθιστικό, την επίσημη τραπεζαρία, τα υπνοδωμάτια και ένα οικογενειακό εικονοστάσι. Οι κάτοικοι και οι επισκέπτες οδηγούνται στον πρώτο όροφο από μια όροφο από μια εσωτερική άνετη πέτρινη ή ξύλινη σκάλα. Οι εσωτερικοί τοίχοι του ορόφου είναι ξύλινοι ενώ του ισογείου όχι, προκειμένου να μην επιβαρυνθεί η οικοδομή περισσότερο.³⁸

Τις **κατοικίες της οικονομικά εύρωστης ανώτερης τάξης** των εμπόρων, εφοπλιστών, γιατρών, δικηγόρων που ήταν διώροφες με κάποια διακοσμητικά στοιχεία. Όσον αφορά την εσωτερική τους διάρθρωση ακολουθούν την ίδια γενική διάταξη χώρων στον πρώτο όροφο με εκείνη των αρχοντικών, με τη διαφορά

Εικόνα 48_Οικία Φωκά-Κοσμετάτουε επί του φοινικόδρομου.

Εικόνα 49_Οικία Σταύρου Μεταξά.

Εικόνα 50_Οικία Γ.Γερμενή (μετασεισμικά Φιλαρμονική σχολή).

Εικόνα 51_Οικία αδερφών Κομιτόπουλων.

πως τα δωμάτια είναι αριθμητικά λιγότερα και σα μέγεθος μικρότερα. Το ισόγειο και σε αυτήν την περίπτωση αξιοποιείται ως αποθηκευτικός χώρος και σε περιπτώσεις ως εργαστήρια.

Τις κατοικίες της οικονομικά και κοινωνικά ανερχόμενης μεσαίας τάξης. Αυτές ήταν διώροφες αλλά μικρότερες συγκρητικά με τις προηγούμενες διατηρώντας την ίδια εσωτερική διάρθρωση με αυτή των κατοικιών της εύρωστης οικονομικά τάξης, με πιο λιτή διακόσμηση στις όψεις, όσο και στον εσωτερικό διάκοσμο.

Σε αυτές τις τρεις κατηγορίες υπάρχουν αρκετά κοινά στοιχεία που είναι χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής που διαμορφώθηκε στο νησί εκείνη την περίοδο. Ενδεικτικά οι κατοικίες στη πλειονότητά τους διώροφες και

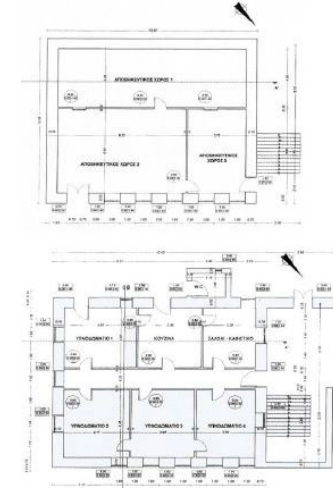
σπάνια τριώροφες, διέθεταν ορθογωνική κάτοψη και σε ελάχιστες περιπτώσεις τετραγωνική ή σχήματος Γ, το λεγόμενοι «σέττε». Επιπρόσθετα, αυτές καλύπτονταν από δίριχτες στέγες («τσουπάδο») με κεραμίδια από ντόπια υλικά, οι πόρτες εισόδου και τα παράθυρα των προσόψεων είχαν συμμετρική τοποθέτηση, κάτι που εξασφάλισε και την καλύτερη αντισεισμική συμπεριφορά των κατασκευών, ενώ μεταξύ ορόφου και ισογείου υπήρχε ευδιάκριτο διάζωμα. Επίσης είχαν δημιουργηθεί διάφοροι τύποι παραθύρων και θυρών που χρησιμοποιούνταν ανάλογα με τις ανάγκες, όπως το «φώτολο», ένα μικρό ορθογωνικό ή στρογγυλό παράθυρο, το οποίο βρισκόταν στο κέντρο της αετωματικής απόληξης της δίρικτης στέγης.

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό ήταν η εξωτερική πέτρινη σκάλα που οδηγούσε στο «μόντζο» -μικρή βεράντα πριν την

κύρια είσοδο της κατοικίας- και στηριζόταν σε κατασκευή το «βόλτο» , το οποίο χρησίμευε και ως είσοδος για το ισόγειο όπου βρίσκονταν οι αποθηκευτικοί χώροι της κατοικίας, ενώ παράλληλα παρείχε και αντισεισμική προστασία.

Εικόνες 52_Διώροφη κατοικία μεσαίας τάξης

Εικόνες 53 _Οικία Καρτσωνάκη Μιχάλη στην οδό Η.Ζερβού, ΒΑ και ΒΔ όψη, κάτοψη ισογείου και ορόφου

Οι αστικοί συντελεστές σε Κέρκυρα και Αργοστόλι
και η νοηματοδότηση των επεμβάσεων κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας

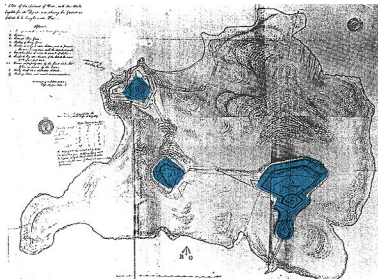
γ.4 | Η Γαλλοκρατία στην Κέρκυρα

Οχυρωματικό έργο - Πολεοδομική συνεισφορά

Εικόνα 55_Θέση νησιού Βιδός.

Εικόνα 56_Νησί Βιδός, θέση οχυρώσεων.

Τον Σεπτέμβριο του 1807 ο Ναπολέων, προ πολλού εστεμμένος αυτοκράτορας της Γαλλίας, απέστειλε τον στρατηγό Cesar Berthier ως διοικητή στην Κέρκυρα, ο οποίος κατέλυσε την Επτάνησο Πολιτεία διακηρύσσοντας ότι η περιοχή αυτή αποτελούσε τμήμα της Γαλλικής Αυτοκρατορίας.

Ο Ναπολέων, λόγω της στρατηγικής θέσης της Κέρκυρας στην Αδριατική, διέταξε τον εκσυγχρονισμό των οχυρώσεών της, αναθέτοντας τη διοίκηση του νησιού στον Donzelot, με εντολή να κρατήσει την Κέρκυρα πάση θυσία. Η αμυντική διάταξη ενισχύθηκε με κατασκευές νέων οχυρών (Λαμποβίτισσα και Βίδο) και έξι περιμετρικών πυροβολείων.³⁹

Ο ίδιος ο Μ. Ναπολέων επιμελήθηκε του αμυντικού σχεδιασμού και στον

Στρατηγό Guillaume-Henri Dufour ανατέθηκε η εκτέλεσή του. Στο νησί του Βίδο κατασκευάστηκαν τρία πανίσχυρα οχυρά. Το πρώτο, στην δυτική πλευρά της κορυφογραμμής, ονομάστηκε Redoute Napoleon, θεωρήθηκε η τελευταία γραμμή αμύνης του νησιού και συνδέθηκε υπογείως με ένα άλλο οχυρό στην ανατολική πλευρά της κορυφογραμμής με την ονομασία Redoute Signal. Το παλιότερο Οχυρό Σχούλεμπουργκ στη βορειοδυτική πλευρά του νησιού επισκευάζεται, επεκτείνεται και επαναχρησιμοποιείται. Μπροστά από την αμυντική αυτή γραμμή κατασκευάζεται ημικυκλικό πυροβολείο με το όνομα Redoute Berthie καθώς επίσης στο δυτικότερο άκρο του νησιού άλλο πυροβολείο με το όνομα Redoute de West. Τριγύρω από το νησί κατασκευάζονται πολλά μικρότερα

³⁹ www.corfuhistory.eu

⁴⁰ Σύμφωνα με τον Giovanni Rapelli, η ονομασία του Λιστόν μπορεί να προέρχεται και από τη λέξη Lista (δηλαδή ευθεία γραμμή). Στη βενετική διάλεκτο υποδήλωνε αρχικά ένα τμήμα δρόμου μπροστά από την κατοικία ενός πρεσβευτή, το οποίο ήταν οριοθετημένο από άσπρες πλάκες. Όποιος βρισκόταν εντός του οριοθετημένου χώρου έχαιρε διπλωματικής ασυλίας. Με την πάροδο του χρόνου, η λέξη liston ταυτίστηκε με την έννοια της κατά μήκος οριοθέτησης με άσπρες πλάκες και στη συνέχεια με τον χώρο περιπάτου και συναναστροφής. Τελικά, ο όρος liston απέκτησε τη σημασία του ως «ο κεντρικός χώρος για περίπατο». Αξίζει να σημειωθεί, ότι ο αρχικός σκοπός των γάλλων ήταν το κτήριο του Λιστόν να φτάσει μέχρι το σημείο που βρίσκεται σήμερα η Ιόνιος Ακαδημία. Δεν πρόλαβαν όμως να το πετύχουν, καθώς το νησί κατελήφθη από τους Άγγλους.

Η κέρκυρα υπό την γαλλική εξουσία

παράκτια πυροβολεία.

Οι Γάλλοι επίσης βελτίωσαν τη ρυμοτομία και την αρχιτεκτονική της πόλης, μετέτρεψαν τη Σπιανάδα σε δενδρόφυτη πλατεία και πρότειναν σχέδια προς το λιμάνι και επί της Σπιανάδας. Η γνωστή περιοχή ‘‘λιστόν’’⁴⁰, το οριοθετημένο μακρόστενο τμήμα μπροστά από την πλατεία, παράλληλα με τη σειρά των σπιτιών που κτίστηκαν απέναντι από το παλαιό φρούριο, θα γίνει ο αγαπημένος χώρος των Κερκυραίων για τον περίπατό τους. Το σημαντικότερο όμως έργο τους ήταν η ίδρυση της Ιονίου Ακαδημίας⁴¹(1808), του πρώτου πανεπιστημίου της Νεότερης Ελλάδος.

⁴¹ Η Ιόνιος Ακαδημία ήταν η πρώτη πανεπιστημιακού επιπέδου ελληνική σχολή τις νεωτέρας εποχής και η ακαδημία του Ηνωμένου Κράτους των Ιονίων Νήσων. Το κτίριο βρίσκεται στο νοτιοδυτικό τμήμα της Πλατείας Σπιανάδας στην Κέρκυρα. Πρόκειται για την επανάχρηση των στρατώνων Grimaldi και Correr, το οποίο είναι ένα επιβλητικό τριώροφο κτίριο το οποίο έχει μια κεντρική είσοδο με μια διπλή πέτρινη σκάλα και βλέπει προς την πλατεία και το Παλιό Φρούριο.

Εικόνα 57_Λιστόν

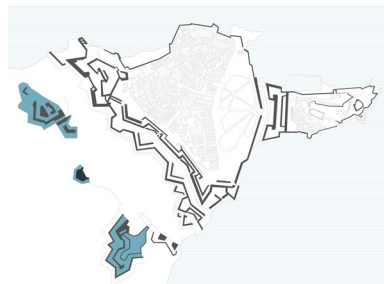
Εικόνα 58_Σπιανάδα με φόντο το παλαιό φρούριο

Εικόνα 59_Ιόνια ακαδημία

γ.5 | Η Αγγλοκρατία στην πόλη της Κέρκυρας

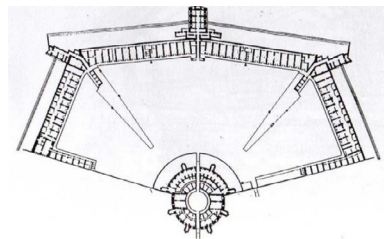

Εικόνα 61_ Θέση των τριών οχυρών
Πηγή : Προσωπική επεξεργασία

Εικόνα 62_ Το φρούριο της Βιδός “Γεώργιος”.

Εικόνα63_ Το φρούριο Brockhurst,
Μ.Βρετανία, 1858-1862

Οι καθαρά στρατιωτικές σημαντικές παρεμβάσεις των Βρετανών στην Κέρκυρα περιορίζονται κυρίως στα οχυρά που κατασκεύασαν στη νησίδα Βίδο και στα συμπληρωματικά έργα που εκτελέστηκαν στο Νέο Φρούριο, και στο οχυρό Αβράμη, του Σωτήρος και του Αγίου Ρόκου. οι υπόλοιπες παρεμβάσεις των Βρετανών στα φρούρια και στις οχυρώσεις είναι ανάξιες. Πιο συγκεκριμένα, οι Βρετανοί, που αυτοί πάντα είχαν το δικαίωμα να εκλέγουν τον Ύπατο Αρμοστή του Κράτους, αποφασίζουν να κηρύξουν την Κέρκυρα “ανοικτή πόλη”. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να συγκεντρωθεί η άμυνα σε τρεις τοποθεσίες: Παλαιό Φρούριο, Νέο Φρούριο και Νησί Βίδο, περιορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τον αριθμό της φρουράς και τα έξοδα συντήρησης. Από την άλλη, η εφαρμογή του σχεδίου προϋπέθετε την κατεδάφιση του συνόλου σχεδόν του

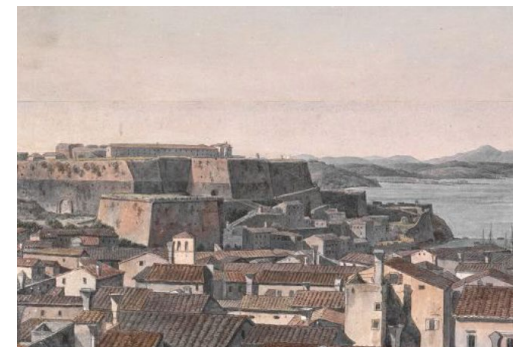
42_ www.corfuhistory.eu

προμαχωνικού μετώπου στα δυτικά και τη δημιουργία οικοδομήσιμης έκτασης για την επέκταση της πόλης. Παράλληλα με τις κατεδαφίσεις το σχέδιο προέβλεπε την ενίσχυση των υπόλοιπων οχυρώσεων (Παλαιό Φρούριο, Νέο Φρούριο και Βίδο) για την ενδυνάμωση των αμυντικών θέσεων πάνω στις οποίες θα έπεφτε το βάρος του συνόλου της άμυνας. Στο νησί Βίδο κατασκευάστηκε το φρούριο “Γεώργιος” και άλλες αμυντικές οχυρώσεις. Στο Νέο Φρούριο κατασκευάστηκαν δύο στρατώνες, ο ένας αμυντικός στην κορυφή του φρουρίου και ενισχύθηκαν οι οχυρώσεις με νέα εξελιγμένα πυροβολεία και πυριτιδαποθήκες.⁴² Στα 1812 οι Άγγλοι κατασκευάζουν επίσης στο Βίδο τα οχυρά King George και Wellington επίσης νέες πυροβολαρχίες στα νότια του οχυρού Αβράμη, αποθήκες πυρομαχικών και πυροβολείο πάνω στο βενετικό προμαχώνα στο Παλαιό

Φρούριο.²⁵ Στα 1835 αρχίζει από τους Άγγλους η σταδιακή καταστροφή των βενετικών οχυρώσεων για την επέκταση της πόλης η την αλλαγή χρήσης και νέα κατασκευή όπως στη περίπτωση του φρουρίου san Salvatore σε φυλακές και του san Rocco σε ψυχιατρείο. Επίσης καταστρέφεται σχεδόν ολόκληρη η πρώτη γραμμή άμυνας με όλα τα οχυρά μπροστά από τον κύριο τειχισμό.⁴³

43_ο.π

Πολεοδομική εξέλιξη

Εικόνα 64_Οι στρατώνες και τα κτίρια του Νέου Φρουρίου,
πίνακας των Edward Dowell & Simon Pomardi, αρχές 19^{ου}
αιώνα.

Εικόνα 65_Άποψη του Παλαιού Φρουρίου από τη δυτική
 πλευρά, πίνακας των Edward Dowell & Simon Pomardi,
 αρχές 19^{ου} αιώνα.

Εικόνα 66_θέση πύλεων σε σχέδιο αγγλοκρατίας

Εικόνα 67_Κατεδαφισμός κτιρίων για τη δημιουργία ελεύθερων χώρων.

Η Σπιανάδα- που δε λειτουργούσε ως πλατεία κατά τη Βενετοκρατία - αποτέλεσε έτσι συστατικό στοιχείο της δομής της πόλης, στοιχείο που λειτούργησε ως τέτοιο και τα επόμενα χρόνια. Ο μεγάλος και απροσδιόριστος χώρος, ο στρατιωτικός χώρος, θα γίνει στις αρχές του 19ου αι. και αργότερα κατά την Αγγλοκρατία, ένας χώρος καθορισμένος με πολιτικές και αστικές λειτουργίες. Παρά την απουσία ενός ενιαίου σχεδίου, η Esplanade⁴⁴ ήταν η πολεοδομική προβολή μιας νέας εποχής που εγκαινιάστηκε με τη βρετανική διοίκηση. Ο σχεδιασμός και τα ανάκτορα που κτίστηκαν εκεί διακρίνονταν για την καθαρότητα και το γεωμετρικό ορθολογισμό σε αντίθεση με τη λαβυρινθώδη φυσιογνωμία της παλιάς πόλης. Θα αποκτήσει έτσι στοιχεία οικοδομικής καθαρότητας που θα ενισχυθούν με την κατασκευή των

ανακτόρων στο βόρειο τμήμα της. Την περίοδο αυτή, οι άγγλοι επεκτείνουν τις τοξοστοιχίες του Λιστόν. Σταδιακά προσθέτουν τους ορόφους, που σήμερα φιλοξενούν κατοικίες και γραφεία. Οι στοές στο ισόγειο του Λιστόν, αποτελούν ένα αρχιτεκτονικό στοιχείο που προστατεύει και ενοποιεί το κτήριο με το δημόσιο χώρο, και αποτελούν το χαρακτηριστικό στοιχείο της αστικής ζωής στην Κέρκυρα. Στο νότιο άκρο της Άνω Πλατείας βρίσκεται το Περιστύλιο του Maitland. Πρόκειται για ένα απέριττο, κυκλικό, ιωνικό μνημείο, το οποίο κατασκευάζεται το 1816, σε σχέδια του George Whitmore. Είναι αφιερωμένο στον πρώτο άγγλο αρμοστή των Ιονίων νήσων Thomas Maitland και αποπνέει το γενικότερο κλίμα του κλασικισμού που επικρατεί εκείνη την εποχή.⁴⁵ Γενικά, οι Κερκυραίοι ακολουθούν την «Βιομηχανική Επανάσταση» στο τομέα της βιομηχανίας, της τεχνολογίας και της

δημογραφίας. Συγκεκριμένα η Κέρκυρα ενώνεται με τα προάστια της μέσω της διάνοιξης των παραλιακών δρόμων Γαρίτσας - Μαντούκι. Αναλυτικότερα από το 1814 δημιουργείται οδικό δίκτυο. Εκπονήθηκε το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο για την νέα πόλη και κατασκευάστηκαν οι παραλιακοί δρόμοι στο Μαντούκι και την Γαρίτσα. Κατεδαφίστηκαν τμήματα από τα τείχη της πόλης προ της Πόρτα Ρεμούντα, η οποία κατεδαφίστηκε το 1837 για να δημιουργήσουν έξοδο από την Γαρίτσα, κατασκευάζοντας το κατηφορικό του παραλιακού δρόμου. Επιπλέον κατασκεύασαν στο φρούριο τη λεγόμενη καμπάνα, τον αμυντικό προμαχώνα της κορφής και το στρατώνα που στεγάζεται σήμερα ο ναυτικός σταθμός και στο Π. Φρούριο όλους τους στρατώνες που είναι πάνω από την πύλη.⁴⁶ Η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού είχε

46_ www.corfuhistory.eu

σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν νέοι όροφοι στα σπίτια, ενώ προσοχή δόθηκε και στην εκπαίδευση με την ίδρυση της Ιονίου Ακαδημίας. Παράλληλα οι Άγγλοι παραχώρησαν οικοδομικές άδειες επιτρέποντας την δημιουργία προβιομηχανικών κτηρίων όπως ατμόμυλων, σιταποθηκών, ανθρακαποθηκών και εργοστασίων. Το 1850 σχεδιάστηκε ο τοπογραφικός χάρτης της Κέρκυρας από τον Ριβέλλη και Χρόνη που οδήγησε στην κατασκευή του νέου αμαξιτού οδικού δικτύου την επομένη δεκαετία. Τον 19ο αιώνα λόγω της αύξησης της παραγωγής (π.χ. ελαιουργία) χτίζονται νέοι χώροι στα ήδη υπάρχοντα βιομηχανικά συγκροτήματα. Όσον αφορά τον τομέα της αρχιτεκτονικής προς τις αρχές του 19ου αιώνα παρουσιάστηκαν σημαντικοί ξένοι τεχνίτες. Δημιουργούσαν έργα που

Εικόνα 68_Βασικές χαράξεις οδών-διατήρηση Ενετικών.

Εικόνα 69_Νέες παραλιακές οδοί.

Εικόνα 70_ Ιόνιος βουλή

είχαν στοιχεία γεωργιανού ρυθμού και του νεοκλασικισμού της Ελλάδας όπως είναι το μνημείο Maitland. Από το 1830 συμμετέχουν Έλληνες αρχιτέκτονες όπως ήταν ο Ιωάννης Χρόνης. Γνωστά έργα αποτελούν η Ιόνιος Τράπεζα, Ιόνιος Βουλή, το χρηματιστήριο και η οικία του Ιωάννη Καποδίστρια. Οι Άγγλοι δημιούργησαν πολώροφα κτίρια και μεγαλοαστικά κέντρα αφού υπήρχε ανάπτυξη του πληθυσμού.

Μετά τον τελευταίο βενετο-τουρκικό πόλεμο (1717) και με την ευκαιρία της επανασχεδίασης των αμυντικών έργων που έγινε από τον Σούλεμπουργκ, το πρότυπο της πολεοδομικής επέμβασης με κυρίαρχο στρατιωτικό χαρακτήρα εισήλθε σε κρίση και χαρακτηρίστηκε ακατάλληλο. Εμφανίστηκαν τότε οι πρώτες ιδέες της ανανέωσης, βελτίωσης του ιστού της κατοικημένης περιοχής και της αστικής λειτουργικότητας- συνοδευμένες από την

επικέντρωση της προσοχής στην κοινωνική πραγματικότητα. Αυτές οι ιδέες εν μέρει υλοποιήθηκαν με την έναρξη του 19ου αι. από τις αγγλικές αρχές, μετά από πολλές εξωπραγματικές μελέτες της εποχής του Ναπολέοντα.⁴⁷

Τα σημαντικότερα έργα των αρχών

47_ Στανέλλος, Λεωνίδας Κωνσταντίνος, Η βρετανική στρατιωτική αρχιτεκτονική στην Κέρκυρα: οι επεμβάσεις των Βρετανών στα φρούρια, τις οχυρώσεις, τα κτίρια και τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις: 1814 – 1864, Αθήνα 2016.

Το αστικό τοπίο | Δημόσια κτίρια - Έργα σημεία αναφοράς

της περιόδου οφείλονται σε ξένους μηχανικούς. Το σπουδαιότερο από αυτά, το Ανάκτορο των Αγ. Μιχαήλ και Γεωργίου (1819 - 23), κατοικία των Άγγλων Αρμοστών, μνημείο γεωργιανού ρυθμού και προελόντιο του νεοκλασικισμού στην Ελλάδα, όπως και το μνημείο Maitland, είναι έργα του Άγγλου συνταγματάρχη του μηχανικού George Whitmore. Η όψη της μνημειώδους σύνθεσης του παλατιού που πηγάζει από Παλλαδιανά πρότυπα, κοσμείται με δωρική κιονοστοιχία, που διακόπτεται από τις μεγαλόπρεπες πύλες των Αγίων Μιχαήλ και Γεωργίου, για να καμπυλωθεί στη συνέχεια στα άκρα της, αγκαλιάζοντας τη βόρεια πλευρά της Σπιαναδάς που την φιλοξενεί.⁴⁸

Όλα τα μεγάλα, με κοινωνική σκοπιμότητα, κτίρια της πόλης, που δείχνουν και την ιδιαίτερη πολιτιστική ακμή του τόπου τον 19ο αιώνα, είναι

δεμένα με το όνομα του προικισμένου κερκυραίου αρχιτέκτονα. Σε αυτόν οφείλονται τα νεοκλασικού χαρακτήρα κτίρια της Ιονικής Τράπεζας, της Ιονίου Βουλής και το Χρηματιστήριο, αλλά και πολλές σημαντικές ή και απλούστερες κατοικίες και κυρίως το μέγαρο της οικογένειας του πρώτου Κυβερνήτη της Ελλάδας Ι. Καποδίστρια, που στέγασε για ένα διάστημα τη Νομαρχία. Με τη μαρμαρίνη του πρόσοψη, με τις κομψές Κορινθιακές παραστάδες, θεωρείται από τα ωραιότερα μνημεία της νεότερης Ελλάδας.

Εικόνα 75_Άποψη ανακτόρων Αγ.Γεωργίου.

48_ www.corfu.gr

Εικόνα 71_Μνημείο Maitland στο χώρο της Σπιαναδας.

Εικόνα 72_Το Μέγαρο Καποδίστρια κτίστηκε γύρω στο 1840 βάσει των σχεδίων του γνωστού αρχιτέκτονα Ιωάννη Χρόνη, στη θέση του παλαιότερου αρχοντικού της οικογένειας Καποδίστρια.

Το αστικό τοπίο | Κατοικίες

Εικόνα 77_Μέτωπα κατοικιών μπροστά από τη Σπιανάδα. Διάκριση περιόδων βάσει μπλε χρωματισμού.

Εικόνα 78_Μέτωπα κατοικιών στο εσωτερικό της πόλης επί τη Θεοτόκη.Διάκριση νεοκλασικών στοιχείων.

επηρεάστηκε σε σημαντικό βαθμό από την οικοδομική έξαρση της αγγλοκρατίας. Στον τομέα της κατοικίας (εκτός από τις προσθήκες στα παλαιότερα κτίρια) πλήθος νέων μεγαλοαστικών (μέγαλα), μικροαστικών και λαϊκών κατασκευών, θα διαμορφώσει σε αυτά τα 50 χρόνια μια νέα εικόνα της πόλης. Οι τυπικές αστικές κατοικίες ανήκουν και πάλι στον τύπο της πολυκατοικίας, αλλά είναι ως επί το πλείστον μεγαλύτερου ύψους από της βενετοκρατίας, (φθάνοντας και τους 6 ορόφους), ενώ υπάρχουν και πολυώροφα μέγαλα - μονοκατοικίες με 3-5 ορόφους και επίσης μονώροφα και διώροφα κτίρια απλής μορφής.

Από τυπολογική άποψη την εποχή αυτή αρχίζει να υπάρχει εξέλιξη στην διαμόρφωση των κατόψεων με χαρακτηριστικό ότι τότε εμφανίζεται για πρώτη φορά το αποχωρητήριο σαν ιδιαίτερος χώρος. Το

μεγαλύτερο ποσοστό των νέων κατοικιών είναι χτισμένο στη θέση προϋπάρχοντος κτίσματος. Διαπιστώνεται συχνά αύξηση του εμβαδού σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο, που δημιουργείται κυρίως με ένωση δύο ή περισσότερων οικοπέδων ή σπάνια με κατάληψη υπάρχουσας αυλής. Οι πλατυμέτωπες διατάξεις και μάλιστα σε μεγάλο αριθμό ανοιγμάτων (υπάρχουν παραδείγματα με 11 ανοίγματα στη σειρά), είναι πολύ περισσότερες από της βενετοκρατίας. Μικρό ποσοστό των νέων κτιρίων έχει κτιστεί σε χώρο που δεν υπήρχε προηγουμένως οικοδομή.

Διαπιστώνεται επίσης μια προσπάθεια επιβολής ομοιόμορφων διατάξεων, κυρίως στις βασικές αρτηρίες της πόλης. Έτσι στην περίπτωση του μετώπου της οδού Ν. Θεοτόκη, απέναντι από τον Αγ. Φραγκίσκο, ακολουθήθηκε υποχρεωτικά ομοιόμορφο σχέδιο, τόσο ως προς τα γενικά στοιχεία

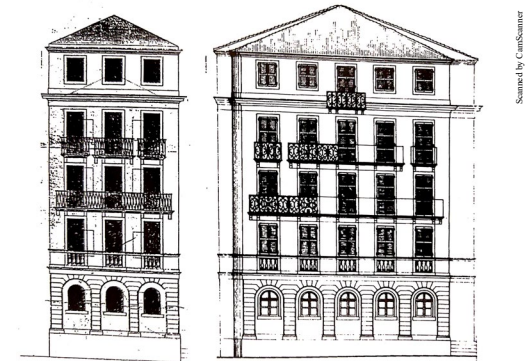
Αγγλοκρατία | η πόλη της Κέρκυρας

όσο και ως προς τις λεπτομέρειες των πεσών των στοών. Ακόμη στα κτίρια της περιόδου που βρίσκονται στην αρχή της οδού Ευγ. Βουλγάρεως, υπάρχει συσχετισμός, ως προς τα ύψη των ορόφων, την διάρθρωση των ισογείων τους με σχεδόν ομοιόμορφες τοξοστοιχίες. Μορφολογικά οι όψεις των κατοικιών της περιόδου ακολουθούν τα χαρακτηριστικά του κλασικισμού, με λιτότητα όμως και χωρίς έμφαση στη χρήση διακόσμου και με στοιχεία κυρίως νεοαναγεννησιακά (τόξα). Ο νεοκλασικισμός της Κέρκυρας, που αποτελεί και την πιο πρώιμη έκφραση του στυλ στον ελληνικό χώρο, χωρίς να επιβληθεί εκ των έξω ώστε να αποτελέσει μια τομή στις προϋπάρχουσες παραδοσιακές μορφές, όπως συνέβη στην Αθήνα ή και αλλού, αλλά αντίθετα ήλθε ως μια ομαλή μετάπτωση από το ένα ρυθμικό σύστημα στο επόμενο,

εναρμονίζεται με το προϋπάρχον δομημένο περιβάλλον. Έλληνες και ξένοι αρχιτέκτονες, είναι οι φορείς αυτής της ιστορικής μορφολογίας, που ακολουθούν βέβαια και τα επίσημα κτίρια αλλά και οι κατοικίες της αστικής κοινωνίας σε μικρότερη ή μεγαλύτερη έκταση (και με την αντίστοιχη προσαρμογή στις οικονομικές δυνατότητες και ανάγκες), διαμορφώνοντας μια αρχιτεκτονική ενιαίου ύφους και με σημαντική διαφοροποίηση από τα άλλα ελληνικά κέντρα, που παίρνουν την κατεύθυνσή τους από την Αθήνα.⁵⁰ Όπως και στα κτίρια της Βενετοκρατίας, ανάλογα με την κατηγορία της κατασκευής, υπάρχει αντίστοιχο ενδιαφέρον για την εξωτερική οργάνωση, με μεγαλύτερο ή μικρότερο πλούτο μορφολογικών λεπτομερειών και με πολυτελή ή μη υλικά. Γενικά πάντως η

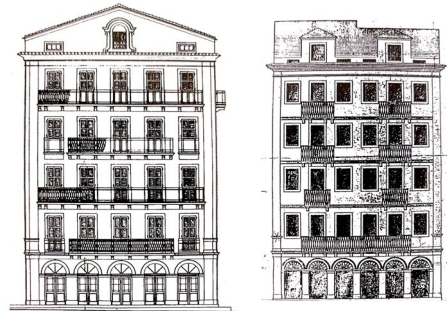

Εικόνα 79_Διάκριση νεοκλασικών στοιχείων των κατοικιών.

Εικόνα 80_Κατοικίες επί της οδού Μανέση 2.

50_ Στανέλλος, Λεωνίδας Κωνσταντίνος, Η βρετανική στρατιωτική αρχιτεκτονική στην Κέρκυρα: οι επεμβάσεις των Βρετανών στα φρούρια, τις οχυρώσεις, τα κτίρια και τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις: 1814 – 1864, Αθήνα 2016.

Εικόνα 80_Κατοικίες οδών Ε.Βουλγάρεως 23-27 και Καποδιστρίου 18 αντίστοιχα.

Εικόνα 81_Κατοικίες οδού Ν.Θεοτόκη 102-108.

χρήση ρυθμών στην οργάνωση των όψεων των κατοικιών είναι διακριτική ή ελάχιστη, ενώ είναι βασική για την οργάνωση των συνθέσεων των επισήμων κτιρίων (παλάτι Αρμοστών, Ιονική Τράπεζα). Τα ρυθμολογικά στοιχεία χρησιμοποιούνται βασικά σε παραστάδες, πεσσούς, γείσα (σε θυρώματα, γωνίες, επιστέψεις, τοξοστοιχίες)

Οι όψεις είναι σχεδόν επίπεδες, όπως και επί βενετοκρατίας (διαμορφωμένες και τώρα σε σχέση με τη συνεχή διάταξη των κτιρίων στους δρόμους της πόλης) και με τάση προς την οριζόντια διάρθρωση, δημιουργούν την εντύπωση ενιαίου επιπέδου. Επιδιώκεται η συμμετρική οργάνωση και η εύρυθμη κανονικότητα, χωρίς να είναι απαραίτητος ο τονισμός του κεντρικού άξονα. Στις πλατυμέτωπες διατάξεις ειδικά, ενίοτε εφαρμόζεται η τριμερής διάρθρωση με μικρή προεξοχή, με μια οριακή πλαστική

51_Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., Κέρκυρα, αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, Αθήνα 2002, σελ 32.

απόδοση, για την οπτική υπογράμμιση του κεντρικού τμήματος. Εμφανίζεται γενικά ισοκατανομή των αξόνων και όχι ομαδοποίηση των ανοιγμάτων. Βασικό ρόλο στη μορφολογική έκφραση παίζει οπωσδήποτε ο μεγάλος αριθμός ορόφων, οδηγώντας σε λύσεις ρυθμικές και καθ' ύψος επανάληψης. Η οργάνωση βασίζεται συχνά στα οψιμότερα παραδείγματα και στη χρήση των εξωστών σε διάφορες διατάξεις.⁵¹

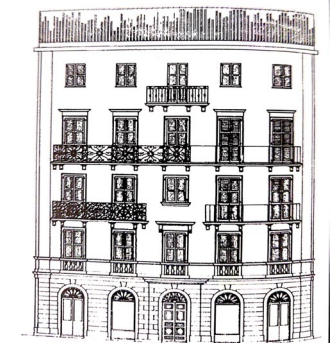
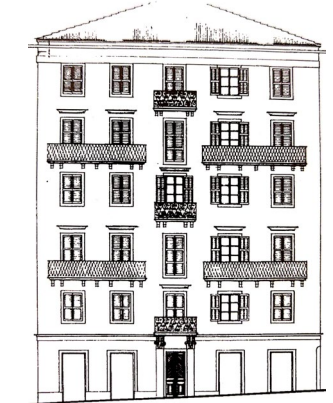
Η τάση για την οριζόντια διάρθρωση (τυπική τόσο του πρώιμου κλασικισμού όσο και της αναγέννησης), εκφράζεται με τις ρυθμικές σειρές των παραθύρων, τις στοές και τις τοξοστοιχίες, και με τις οριζόντιες ζώνες μεταξύ των ορόφων, συνήθως κάτω από τις ποδιές των παραθύρων και σπάνια στην στάθμη του πατώματος. Σε σχετικά όψιμες κατασκευές οι οριζόντιες ζώνες -που αρχικά αποτελούσαν κύριο

στοιχείο διάρθρωσης των όψεων των απλών κυρίως κατοικιών- καταργούνται σε μεγάλο ποσοστό, γεγονός που συνδέεται και με τη μεγάλη πλέον χρήση του εξώστη. Παραμένουν όμως σχεδόν πάντα σαν στοιχείο διαχωρισμού του ισογείου από τους λοιπούς ορόφους, με τη μορφή μιας κυματοφόρου ζώνης, που συνήθως βρίσκεται στο ύψος του γείσου του θυρώματος της κύριας εισόδου. Σε άλλα παραδείγματα το γείσο συνδυάζεται και μια ταινία που περνάει από τις ποδιές των παραθύρων του πρώτου ορόφου, ούτως ώστε να εμφανίζεται εντονότερος ο διαχωρισμός του ισογείου από το υπόλοιπο κτίριο με τη δημιουργία μιας πιο φαρδιάς ζώνης. Η χρήση του τόξου έχει ευρύτατη εφαρμογή στα ισόγεια των κτιρίων, σε θυρώματα, παράθυρα ή στις σειρές των τοξωτών ανοιγμάτων κυρίως των καταστημάτων στους εμπορικούς

52_ ο.π., σελ 34.

δρόμους.⁵²

Πολεοδομική εξέλιξη

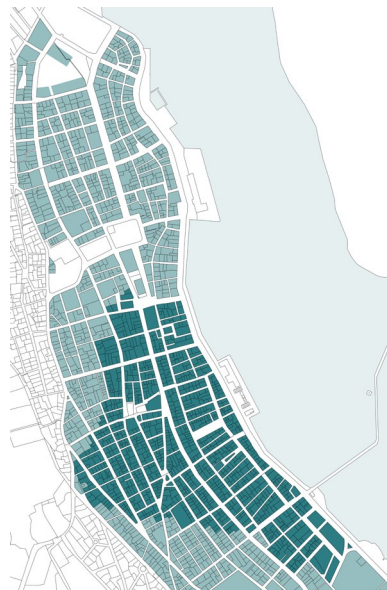

Εικόνα 82_Κατοικίες οδού Καποδιστρίου 84 και 90 αντίστοιχα.

Οι αστικοί συντελεστές σε Κέρκυρα και Αργοστόλι
και η νοηματοδότηση των επεμβάσεων κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας

γ.6 | Η Αγγλοκρατία στην πόλη του Αργοστολίου

Εικόνα 83_Σχέδιο επέκτασης της πόλης επί Αγγλοκρατίας

Ως προς τον χώρο που καταλάμβανε η πόλη, στις αρχές του 19ου αιώνα, περιοριζόταν σε ένα τρίγωνο, το οποίο περιελάμβανε το εμπορικό κέντρο, το οποίο συγκεντρωνόταν στη Σπιανάδα, το κοινωνικό κέντρο, οργανωμένο γύρω από την Πιατσέτα, γνωστή προγενέστερα ως πλατεία του Αγίου Μάρκου, και διάσπαρτες περιοχές κατοικιών. Η πραγματοποίηση μεγάλων έργων και η σκληρή διοίκηση από πλευράς των Βρετανών, καθόρισε τη μετέπειτα εξέλιξη της πόλης. Με εργατικό δυναμικό τον τοπικό πληθυσμό και μέσα στα επόμενα πενήντα χρόνια, προχώρησαν στην κατασκευή οδικού δικτύου που συνέδεε την πρωτεύουσα με κάθε σημείο του νησιού, στη διάνοιξη λεωφόρων, στη ρυμοτόμηση του τμήματος της παραλιακής οδού, στη διαμόρφωση της πλατείας Μάιτλαντ, στην απόκτηση του γηπέδου όπου δημιουργήθηκε μετέπειτα η κεντρική

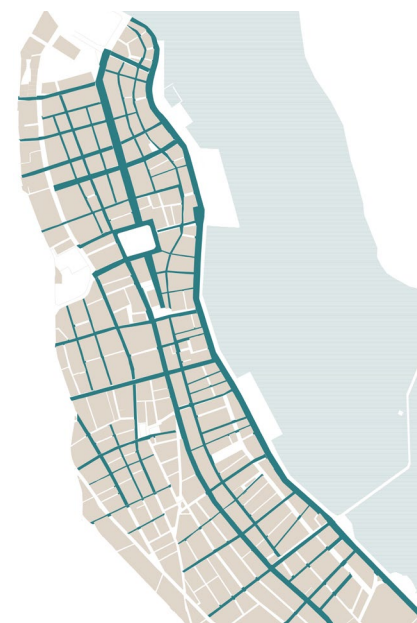
πλατεία, στην κατασκευή γέφυρας και στην ανέγερση δημοσίων κτηρίων στο βόρειο τμήμα. Πιο συγκεκριμένα, κατά την ανάπτυξη προς το βόρειο τμήμα της πόλης διαμορφώνεται η σημερινή κεντρικής πλατεία (πλατεία Βαλλιάνου), γύρω από την οποία μεταφέρεται το πολεοδομικό κέντρο της πόλης, αλλά και οι κάθετοι προς σε αυτήν δρόμων (προέκταση Λιθόστρωτου και φοινικόδρομος)⁵³. Η περιοχή γύρω από τους νέους αυτούς δημόσιους υπαίθριους χώρους αποτελεί το αριστοκρατικό κέντρο της πόλης, ενώ οι λαϊκές γειτονιές αναπτύσσονται προς τα δυτικά. Τότε διαμορφώνεται και η πλατεία Μάιτλαντ - χώρος περιπάτων συναθροίσεων και στρατιωτικών επιδείξεων (αλλά και χώρος απ' όπου θα αποχωρήσουν οι Άγγλοι το 1864)- στο τέλος του φοινικόδρομου στη θέση της σημερινής ναυτικής σχολής. Έτσι λοιπόν στην πολεοδόμηση του νέου βόρειου

53_ Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης (2010) Η γενέθλιος πράξη της κεντρικής πλατείας Αργοστολίου 1829. Στο Από το κάστρο Αγίου Γεωργίου στο Αργοστόλι (1757-2007), Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου ιστορίας, σσ. 235. Αργοστόλι: Δήμος Αργοστολίου

τμήματος ουσιαστικά προεκτείνεται ο άξονας του λιθόστρωτου και πάνω στην προέκταση αυτή χωροθετούνται οι νέες πλατείες, οπότε τότε εμφανίζεται στη ζωή της πόλης η ιστορική βόλτα που γίνεται πάνω σε αυτόν τον άξονα και τέμνει την κεντρική πλατεία, η καθιερωμένη περατζάδα των μόνιμων κατοίκων, αλλά και των επισκεπτών της πόλης. Η επέκταση της πόλης είχε ως αποτέλεσμα τη μετατόπιση του αριστοκρατικού κέντρου από την περιοχή της Καμπάνας, , στο νεοαναγειρόμενο βόρειο χώρο⁵⁴. Οι Άγγλοι διατήρησαν μία πόλη ταξικά διαθροωμένη. Η επεκταμένη πρωτεύουσα εκτεινόταν κατά μήκος του άξονα βορά-νότου με τα μισά οικοδομήματα να ανέρχονται σε λόφο που δημιουργείται στην ίδια κατεύθυνση. Την ίδια περίοδο άρχισαν να οριστικοποιούνται οι παραδοσιακές

54_ Καρπουζής, Νικόλαος Ε. (2005). Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, σσ.54. Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών.

συνοικίες. Νέα εμπορικά καταστήματα, το πρώτο τραπεζικό κατάστημα της Ιονικής τράπεζας και το δημοτικό θέατρο ξεκίνησαν να λειτουργούν. Η λειτουργική ιεράρχηση του οδικού δικτύου, απόρροια της σε μεγάλο βαθμό, άνευ πολεοδομικού σχεδιασμού, ανάπτυξης της πόλης, περιελάμβανε δύο κύριες αρτηρίες παράλληλες μεταξύ τους, οι οποίες διέσχιζαν κατά μήκος την πόλη με κατεύθυνση βορά νότου. Η πρώτη, η παραλιακή οδός αποτελούσε το ανατολικότερο όριο της πόλης, είχε μήκος τεσσάρων χιλιομέτρων, πλάτος τεσσάρων μέτρων και αποτελούσε ζωτικό κομμάτι του Αργοστολίου, καθώς συγκέντρωνε υπηρεσίες, χώρους αναψυχής, το λιμάνι, τα δημοτικά λουτρά και την αγορά της πόλης. Η δεύτερη, ονομαζόταν οδός κράνης, αποτελούσε τη πρώτη οδό του Αργοστολίου, είχε συνολικό μήκος

Εικόνα 84_Σχέδιο ρυμοτομικών χαράξεων της πόλης επί Αγγλοκρατίας

Εικόνα 85_Σχέδιο κύριων οδικών αρτηρών της πόλης επί Αγγλοκρατίας.

δύο χιλιομέτρων, ήταν επιστρωμένη με κυβόλιθους και συνέδεε, μέσω της οδού Βαλλιάνου, το άλσος των Λυκιαρδοπουλάτων, στο νότιο τμήμα της πόλης, με την κεντρική πλατεία. Η προέκτασή της, οδός Βασιλίσσης Σοφίας – σήμερα Ριζοσπαστών- κατέληγε στην Πλατεία Ενώσεως. Περιελάμβανε το σύνολο σχεδόν των εμπορικών καταστημάτων, βιοτεχνίες, υπηρεσίες, ναούς και την Πλατεία Ελευθερίας. Οι συλλεκτήριες οδικές αρτηρίες κάθετες στις δύο παραπάνω, με κυριότερες εξ αυτών την οδό Βύρωνος και την οδό Θεάτρου ήταν μικρότερες σε έκταση και πλάτος, πολλές ήταν γουλόστρωτες, παρουσίαζαν έντονη κλίση, καθώς κάλυπταν την υψομετρική διαφορά της αμφιθεατρικά κτισμένης πόλης, και ονομάζονταν στη λαϊκή γλώσσα καντούνια. Οι οδοί αυτές συνέδεαν το κέντρο της πόλης με τις παραδοσιακές

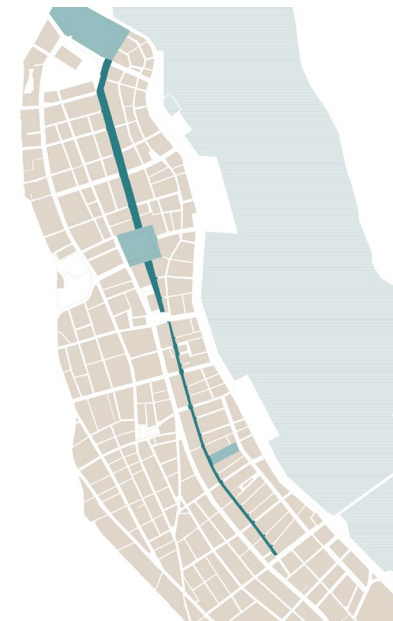
δυτικές συνοικίες⁶⁵. Τοπικές οδοί μικρότερου πλάτους εξυπηρετούσαν την κίνηση στο εσωτερικό των συνοικιών.

Το σχέδιο αποκέντρωσης του Napier

Κατά τον Napier, η συγκέντρωση πόρων που προορίζονται για την πόλη της Κέρκυρας προδίδει την εφήμερη και τεχνητή αντίληψη για τη δημοκρατία των Επτανήσων: μόνο μια πιο ισορροπημένη κατανομή επενδύσεων και δημόσιων έργων μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για αξιόπιστη παγίωση του Ιόνιου Κράτους. Αυτή η αρχή ισχύει κυρίως για τα νησιά της Κεφαλλονιάς και της Ζακύνθου, που είναι τα πολυπληθέστερα και εκείνα που συμβάλλουν περισσότερο από την Κέρκυρα στα δημόσια έσοδα. Η αποκατάσταση της ισορροπίας ανάμεσα στα επτά νησιά, η αποκέντρωση εδρών και

προνομίων, που σήμερα συγκεντρώνονται στην πρωτεύουσα, αποτελούν τους απαραίτητους όρους για το σχεδιασμό μιας αξιόπιστης εδαφικής βάσης για το μέλλον αυτό συνεπάγεται την υποβάθμιση της Κέρκυρας στη θέση μιας περιφερειακής πόλης. Σημαίνει, κατ' ουσίαν, να διευκολυνθεί αυτό που γεωγραφία, πολιτική και οικονομία καταδεικνύουν από καιρό και το οποίο, προσθέτει ο Napier, θα επιδεινωθεί περαιτέρω με την αναπόφευκτη διαδικασία της αποστρατικοποίησης. Δεν είναι τυχαίο ότι το υπόμνημα του Napier καταλήγει με ένα σχέδιο πολυκεντρικής πόλης, που εφαρμόστηκε στην Κεφαλλονιά το μεγαλύτερο, πλουσιότερο και κεντρικότερο νησί. Το ομοσπονδιακό νοσοκομείο στην Άσσο, το πανεπιστημιακό κολέγιο στην Ιθάκη, η έδρα της κυβέρνησης στο Αργοστόλι, αποτελούν ορισμένα τμήματα αυτού του

σχεδίου αποκέντρωσης. Η Κεφαλλονιά, ιδιαίτερα, θα γινόταν εκ των πραγμάτων το πιο εξοπλισμένο κέντρο ολόκληρου του αρχιπελάγους: εδώ βρίσκονται, πράγματι, κτίρια εθνικής σημασίας, όπως οι φυλακές, η ομοσπονδιακή έδρα της Βουλής και των δημοσίων υπηρεσιών, η σκεπαστή αγορά, το Lancastrian School, ένα κτίριο με πολλαπλές λειτουργίες, που περιλαμβάνει σχολεία, χρηματιστήριο και ερασιτεχνικό θέατρο. Υπάρχει, επίσης, ένας φάρος, του οποίου η σύλληψη θύμιζε δωρικό ναό κυκλικού σχήματος. Όλα είναι σχεδιασμένα από τον λοχαγό Kennedy, στρατιωτικό υπεύθυνο της Κεφαλλονιάς· το σύνολο νοείται σύμφωνα με έναν κάπως σχολαστικό νεοκλασικισμό, ο οποίος όμως εκφράζεται περισσότερο με ωφελιμιστικούς παρά μνημειακούς όρους. Το σχέδιο της capital city περιλαμβάνει,

Εικόνα 86_Δίκτυο δημόσιων χώρων .

Εικόνα 87_Όψη φιλανθρωπικού ιδρύματος της περιόδου.

επίσης, ό,τι κατασκευάστηκε από το 1822 ως το 1830, κατά τη διοίκηση του Napier. Και δεν είναι λίγα τα έργα: ανάμεσα τους συγκαταλέγονται οι νέες προβλήτες στο Ληξούρι και στο Αργοστόλι, η αγορά, το δικαστικό μέγαρο, η ομοσπονδιακή φυλακή, μοναδική παραχώρηση στις αποκεντρωτικές φιλοδοξίες του. Αυτή η τελευταία είναι, ίσως, το πιο ενδιαφέρον οικοδόμημα· το «πανοπτικό» της σχήμα θεωρείται από τον υποκόμη του Kirkwall ανάλογο του «αμερικανικού προτύπου». Είναι αξιοσημείωτο ότι όλα αυτά (το θέατρο, το χρηματιστήριο) ενσωματώνονται, χωρίς ορατό όριο, σε μια σειρά αρχιτεκτονικών φαντασιώσεων από τη συνένωση πραγματικών δεδομένων και στοιχείων στη σφαίρα του ονείρου γεννιέται η εφήμερη εικόνα μιας νέας πρωτεύουσας των Επτανήσων, για να αντιταχθεί στην άχρηστη πολυτέλεια της Κέρκυρας.⁵⁵

Στις αρχές του 19ου αιώνα έπαψε

55_ Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης, Η γενέθλιος πράξη της κεντρικής πλατείας Αργοστολίου 1829. Στο Από το κάστρο Αγίου Γεωργίου στο Αργοστόλι(1757-2007), 2010.

Δημόσια κτίρια | έργα σημεία αναφοράς

Ενδιαφέρουσα ήταν η ταυτόχρονη παρουσία των μορφολογικών στοιχείων του μπαρόκ και του νεοκλασικισμού, με την αναπόφευκτη δημιουργία ενός συνόλου, ο γενικός χαρακτήρας του οποίου οφειλόταν στην ποικιλία και στην επιτυχή συνύπαρξη των διαφορετικών στοιχείων.

Ανεγείρεται από τον άγγλο αρμοστή Νάπιερ , σε σχέδια του μηχανικού του αγγλικού στρατού Κέννεντυ το παλαιό δικαστικό μέγαρο και δίνει το όνομα του στην πλατεία . Εκτός όμως από τα δικαστήρια στεγάζει το ενεχειροδανειστήριο και το Λανκαστεριανό (αλληλοδιδασκτικό) σχολείο. Κάλυπτε την βορεινή πλευρά της πλατείας , με την κύρια είσοδο και πρόσοψη στον σημερινό δρόμο με τους φοίνικες.

Γέφυρα Δεβοσέτου

Η μεγάλη πέτρινη Γέφυρα που κυριαρχεί στον κόλπο του Αργοστολίου είναι έργο του Ελβετού Κάρολου-Φιλίππου De Bosset ή επί το ελληνικότερον, Δεβοσέτου. Κατασκευάστηκε το 1813 από τον μηχανικό στο επάγγελμα τότε στρατιωτικό διοικητή της Κεφαλονιάς και αξιωματικό του αγγλικού στρατού. Έχει μήκος ένα χιλιόμετρο και συνδέει την πόλη του Αργοστολίου με την απέναντι ακτή και τα περάσματα προς τις επαρχίες της Σάμης και της Παλικής. Στην μέση βρίσκεται ένα πυραμοειδές μνημείο αφιερωμένο στους κατασκευαστές της.

Εικόνα 88_Δικαστικό μέγαρο

Εικόνα 89_Φοινικόδρομος.

Εικόνα 90_Γέφυρα Δε βοσσέτ.

Ιονική Τράπεζα

Εικόνα 91_Ιονική τράπεζα και στο βάθος το Θέατρο 'Κέφαλος'.

Εικόνα 92_Θέατρο 'Κέφαλος', επιροές από νεοκλασικισμό.

Η Ιονική Τράπεζα ιδρύθηκε στις 17 Ιανουαρίου 1839 με έδρα το Λονδίνο αντλώντας κεφάλαια κυρίως από Βρετανούς επενδυτές. Η αρχική της ονομασία ήταν «Ιονική Κρατική Τράπεζα» και εξυπηρετούσε τις συναλλαγές μεταξύ της Μεγάλης Βρετανίας και των Ιόνιων νησιών τα οποία την εποχή εκείνη αποτελούσαν προτεκτοράτο της Μ. Βρετανίας.

Το πρώτο της κατάστημα το οποίο ήταν ταυτόχρονα και το κεντρικό γραφείο της Τράπεζας λειτούργησε για πρώτη φορά στις 2 Μαρτίου 1840 στην Κέρκυρα. Στις 18 Μαΐου και στις και στις 10 Αυγούστου του ίδιου έτους άνοιξαν τα υποκαταστήματα στην Ζάκυνθο και στην Κεφαλονιά αντίστοιχα ενώ το 1845 λειτούργησαν πρακτορεία της τράπεζας στην Αθήνα και στην Πάτρα. Το 1873 με έδρα πάντα το Λονδίνο τα κεντρικά γραφεία της τράπεζας μεταφέρθηκαν στην Αθήνα.

Κέφαλος

Η ιδιωτική πρωτοβουλία, με τη βοήθεια της βρετανικής προστασίας θα δημιουργήσει μέσα από ένα ιδιότυπης υφής εταιρικό σχήμα το θέατρο «Ο Κέφαλος» στο σημείο όπου ουσιαστικά αρχίζει η καινούρια πόλη, με τις μεγάλες κεντρικές οδούς και τα οικοδομικά τετράγωνα. Το θέατρο είναι ένα φυσικό σύνορο της παλιάς πόλης με τα στενά και της καινούριας, ρυμοτομημένης πόλης. Στην παλιά πόλη, το θέατρο του Σολομού, στερούμενο επιχορήγησης, κλείνει. Στο εσωτερικό του «Κεφάλου», που αρχίζει να λειτουργεί από το 1858, ουσιαστικά αποτυπώνεται η κοινωνική διαστρωμάτωση της πόλης.

Αγγλοκρατία | η πόλη του Αργοστολίου

Το αστικό τοπίο | Κατοικίες

σταδιακά να υφίσταται στα νεόδμητα κτίρια η άμεση υιοθέτηση μορφών από την ενετική αναγεννησιακή και μπαρόκ αρχιτεκτονική καθώς αποκρυσταλλώθηκε σταδιακά, κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας, η παραδοσιακή Κεφαλληνιακή αρχιτεκτονική με σύνθεση εξωγενών επιδράσεων, βασισμένη όμως στις τοπικές κλιματικές και οικονομικές συνθήκες, στην αισθητική τοπικών μαστόρων και προσαρμοσμένη στα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά και στα υπάρχοντα οικοδομικά υλικά του νησιού. Η έντονη οριζοντιότητα που προκύπτει από τη διάταξη των αμοιγμάτων και του διακόσμου στις όψεις, ο ρυθμός καθώς και η εσωτερική οργάνωση διατηρούνται και παρουσίαζαν ομοιότητες με τις αντίστοιχες των προγενέστερων αρχοντικών κατοικιών, διατηρώντας ωστόσο μία χαμηλότερη κλίμακα ως προς το εμβαδόν και κατά συνέπεια τον όγκο. Η απλότητα στην επεξεργασία του πλαστικού διακόσμου καθιστούσε ιδιαίτερα πετυχημένη την

αρχιτεκτονική έκφραση του ιδιώματος αυτού. Το αστικό σπίτι είχε τετράγωνου ή παραλληλόγραμμου σχήματος κάτοψη, και ήταν συνήθως διώροφο. Ήταν κατασκευασμένο από πλινθοδομή και στεγαζόταν με ξύλινη κεραμοσκεπή. Συχνά αποτελούσε διπλοκατοικία αφού στέγαζε από μία οικογένεια σε κάθε όροφο. Το ισόγειο συνδεόταν με τον όροφο μέσω ξύλινου εσωτερικού κλιμακοστασίου εφapτόμενου κατά μήκος του εσωτερικού τοίχου, ή πέτρινου εξωτερικού. Στη δεύτερη περίπτωση κατέληγε στο «μόντζο», δηλαδή σε στεγασμένη βεράντα με μονόρρικτη στέγη. Όταν η κατοικία, ήταν χωροθετημένη σε εμπορικό δρόμο, το ισόγειο στέγαζε εμπορικό κατάστημα και αποθηκευτικό χώρο. Ακριβώς πάνω από τον ισόγειο χώρο στην κύρια όψη και προεκτεταμένο στην πλευρά του δρόμου υπήρχε η «λότζια» ή «λότζα», μεταλλικό στέγαστρο με επικάλυψη φύλλων λαμαρίνας.⁵⁶

Εικόνα 93_Άποψη της οδού του Λιθοστρώτου.

δ | Συμπεράσματα

Συμπεράσματα

Από τα προηγούμενα διαπιστώνουμε ότι σε κάθε περίπτωση το έργο του εκάστοτε κατακτητή - άλλων σε μεγαλύτερο ποσοστό άλλων σε μικρότερο - διαδραματίζει μείζονα ρόλο στην στην αστική διαμόρφωση μιας πόλης.

Στο παράδειγμα της Κέρκυρας παρατηρούμε μια πόλη να εξελίσσεται σταδιακά στο έυρος των ορίων που της επιτρέπουν τα εκάστοτε περιμετρικά της τείχη και την εσωτερική οργάνωση του ιστού με τους βασικούς τις άξονες να προκύπτουν από στρατιωτικές ανάγκες. Οι γεωμορφολογικές εξάρσεις της περιοχής επηρεάζουν με το δικό τους τρόπο το αστικό τοπίο της πόλης, συντελώντας σε μια οργάνωση απομακρυσμένη από τις ορθοκανονικές διατάξεις και σχήματος πιο οργανικού. Παράλληλα, το αποκλειστικό ενδιαφέρον για το δίκτυο οδών που αφορά την ένωση

βασικών οχυρωματικών έργων, όπως παλαιό με νέο φρούριο ή τη προσπελασιμότητα των πυλών των τειχών, είχε ως απόρροια την ανάδειξη στενών και άναρχων δρομίσκων που ακόμα και σήμερα συνιστούν τα βασικά κριτήρια οργάνωσης της πολεοδομικής εξέλιξης της Κέρκυρας. Από τέτοια ισχυρά δεδομένα, προκύπτει η ταύτιση σε μεγάλο εύρος της αστικής ανάπτυξης των δύο σημαντικότερων περιόδων για την πόλη. Διαφορές παρατηρούνται σε σημεία απομακρυσμένα από τις κύριες αρτηρίες ή σημαντικά σημεία της πόλης, στα οποία οι Άγγλοι επιχείρησαν κάποια αραίωση λόγω στρατιωτικών σκοπιμοτήτων αλλά και για να αναπνεύσει ο αστικός ιστός.

Αντίστοιχα, στο παράδειγμα της πόλης του Αργοστολίου, η αστική ανάπτυξη ξεκινά με σημείο αναφοράς τη πρόσβαση στη θάλασσα και δε διαθέτει κάποιο οχυρωματικό έργο ώστε να περιορίσει

την εξάπλωσης της. Έτσι, παρατηρούμε αρχικά την οργάνωση της στα παράλια ομώνυμου κόλπου, ή οποία περιορίζεται από την οδό του λιθοστρώτου, και γύρω από την πλατεία της Καμπάνας. Αργότερα, συνεχίζεται μια άτακτη οικοδόμηση προς τα δυτικά του νησιού, όπου εντοπίζεται και το υψηλότερο σημείο της θέσης της πόλης. Όλα αυτά μέχρι ωστόσο εμφανιστούν οι Άγγλοι αρμόδιοι στο προσκήνιο και προωθήσουν ένα ρυμοτομικό σχέδιο προάγγελο του μοντερνισμού, λόγω των στοιχείων του ορθογωνικού κανάβου, των δυναμικών χαράξεων και των συνδεδεμένων αδόμητων χώρων-πλατειών που αυτό προέβλεπε. Σε αυτή την εξέλιξη σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η επιθυμία των Άγγλων για αποκέντρωση των υπηρεσιών από την πόλη της Κέρκυρας και τη νέα τους χωροθέτηση στο μεγαλύτερο εύρος των Επτανήσων.

Η Κέρκυρα, πόλη – σταυροδρόμι ανάμεσα σε ανατολή και δύση, είχε το προνόμιο να ζήσει για τέσσερις και πλέον αιώνες, υπό την πολιτισμική επιρροή μιας από τις μεγαλύτερες δυνάμεις της εποχής, τη Γαληνότατη Δημοκρατία της Βενετίας. Αυτή η συνύπαρξη, με την αμφίδρομη σχέση κυρίαρχου – κυριαρχούμενου, έχει αποτυπωθεί απτά στις δημόσιες κατασκευές τις οποίες οι Βενετοί φρόντισαν να κτίσουν στην πόλη της Κέρκυρας. Στο πλαίσιο της μακρόχρονης παρουσίας των Βενετών, και ιδιαίτερα το διάστημα 1571-1797, η πολιτική σημασία του σχεδιασμού και της υλοποίησης δημόσιων κτιρίων, μπορεί να ερμηνευτεί ως πολιτική επιβολή του κυρίαρχου επάνω στον κυριαρχούμενο. Η Κέρκυρα, με αυτή την οπτική, αντιμετωπίστηκε από τη Βενετία πάντα σε σχέση με τη σημασία που αυτή της προσέδιδε, σημασία που

ήταν εξαρτώμενη από τις μεταβολές που γνώρισε η παρουσία της βενετικής δημοκρατίας στην Ανατολή. Αντίστοιχα, από μέρος των Άγγλων διοικητών δεν επιδιώκεται η επιβολή στον κερκυριακό πληθυσμό μέσω της αναδοικοδόμησης επιβλητικών κτιρίων ή έργων υποδομής της άμυνας. Αντίθετα, προχωρούν σε βελτιωτικές κινήσεις και προσθήκες, σε οχυρώσεις και δημόσια κτίρια, που συνειδητοποιούν τη φύση τους ως αστικούς συντελεστές της πόλης. Ωστόσο, καταφεύγουν στην κατεδάφιση σημείων των τειχών αλλά και τμημάτων του αστικού συνόλου προκειμένου να διαμορφωθούν οι προϋποθέσεις ομαλής εξάπλωσης της πόλης.

Αντιθέτως, η πόλη του Αργοστολίου, παρότι αποτελεί έργο των ίδιων των Βενετών και της εμπορικής τους δράσης, δεν είχε την τύχη να αποκτήσει εξέχουσα

θέση στο οχυρωματικό, άρα και στο πολιτισμικό έργο τους. Η τοποθέτησή της κεντρικά στο νησί της Κεφαλλονιάς, στον κόλπο της χερσονήσου του Αργοστολίου, αποτέλεσε έναν φυσικό αμυντικό μηχανισμό που έκριναν ότι δεν έχρυνε περαιτέρω ενίσχυσης.

Ενισχυτικά προς σε αυτήν την κατεύθυνση λειτούργησε η χρήση του υφιστάμενου βυζαντινού φρουρίου στη Λειβαθώ και του νέου στην Άσσο. Έτσι, η πόλη του Αργοστολίου αποτελούσε ακόμα τμήμα της Δημοκρατίας της Γαληνοτάτης, που μπορεί στην ευρύτητά της να αποτελεί άρρηκτα συνεδεμένο κομμάτι, ωστόσο η έλλειψη δημόσιων κτιρίων, παρά μόνο των αναγκών για την εύρυθμη εξέλιξη της καθημερινότητας, παρουσιάζει την έλλειψη ενδιαφέροντος και επομένως την μη ύπαρξη ανάγκης για επιβεβαίωση της σχέσης κυρίαρχου-κυριαρχημένου.

Η δημόσια - και σε μικρότερο βαθμό η ιδιωτική - αρχιτεκτονική της Κέρκυρας δέχτηκε, αναμφίβολα, τις επιδράσεις της ιταλικής αναγέννησης, κυρίως από τη Βενετία, αλλά προσάρμοσε τα τυπολογικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά στην τοπική κλίμακα και στις δυνατότητες που παρέχονταν από τη μητρόπολη. Η εικόνα της πόλης όπως διαμορφώθηκε κυρίως κατά το 17ο και 18ο αιώνα εμφανίζει έναν συνδυασμό αναγεννησιακών στοιχείων μικρής κλίμακας σε μια εκλεπτυσμένη αισθητική της ιδιαίτερης κερκυραϊκής παράδοσης. Τα νεοκλασικά στοιχεία των Άγγλων αποδεικνύεται πως δεν διαδραμμάτισαν τον πρώτιστο ρόλο στο πως προσλαμβάνεται η πόλη σήμερα, ωστόσο χάρη στη δραστηριότητά τους κατά τη διάρκεια της Βρετανικής Προστασίας (1815-1864) διαμορφώθηκαν περιορισμένα επιβλητικά κτίρια και έργα,

όπως και τακτοποιήσεις σε συντελεστές δόμησης και αναπτύχθηκαν οι υποδομές που προσέδωσαν την σφραγίδα της βραχυπρόθεσμης Αγγλικής παρουσίας σε όλες τις κλίμακες της πόλης. Αντιθέτως στην πόλη του Αργοστολίου παρατηρούμε ως επί το πλείστον την υποστήριξη της ιδιωτικής αρχιτεκτονικής από μέρους των Ενετών, κάτι που οφείλεται στην μετακίνηση πολλών αρχόντων αλλά και επίδοξων μεσοαστών, όπως και στη μη ανέγερση μνημειωδών κτισμάτων παρά μόνο των απαραίτητων υποδομών. Έτσι, έχουμε μια εμφάνιση ενός απλοποιημένου συνδυασμού μανιεριστικών στοιχείων και αντιστοιχών του μπαρόκ, μια απλοποίηση που οφείλεται στη δράση των γηγενών τεχνιτών και των υλικών που είχαν στη διάθεση τους. Αυτός ο συνδυασμός φαίνεται να επηρεάστηκε ελάχιστα από την παρουσία του νεοκλασικού ρυθμού, σύμφωνα με τον

Συμπεράσματα

οποίο διαμορφώθηκαν όλα τα δημόσια κτίρια από μέρους των Άγγλων, που επιθυμούσαν να μεταλαμπαδεύσουν στη συνείδηση των ντόπιων χαρακτηριστικά όπως η σταθερότητα, η στιβαρότητα και η μεγαλοπρέπεια. Οι ιστορικές συγκυρίες και οι σεισμοί κατά καιρούς, από συστάσεως της πόλης, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη μετέπειτα εξέλιξή της.

Η αρχιτεκτονική παράδοση του Ιονίου δέχτηκε και αφομοίωσε, σε μεγάλο βαθμό, πολλά στοιχεία της αρχιτεκτονικής της Ιταλίας του 16ου και 17ου αιώνα. Ο αρμονικός συνδυασμός των τοπικών στοιχείων με τις αναγεννησιακές (ιταλικές) επιδράσεις διαμορφώνει την εικόνα της πόλης της Κέρκυρας που διατηρείται και σήμερα⁷. Στο παράδειγμα του Αργοστολίου, επιτυγχάνεται μια παρόμοια όσμωση

αρχιτεκτονικών στοιχείων της Βενετίας με παράλληλες αναφορές στην σύγχρονη αρχιτεκτονική άλλων πόλεων λιμανιών στη Μεσόγειο, σε συνδυασμό με τα τοπικά υλικά και την ιδοσυγκρασία των τεχνιτών του νησιού. Στο σύνολό τους διαμορφώνουν τον χαρακτήρα της επτανησιακής αρχιτεκτονικής. Ωστόσο, η επίδρασή του στη σημερινή εικόνα της πόλης είναι αποσπασματική λόγω του καταστρεπτικού σεισμού το 1953 και εξάλειψε ακόμα και ίχνη της ενετικής δράσης στην πόλη.

57_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., Κέρκυρα, αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, Αθήνα 2002

Βιβλιογραφία

Καρπουζής, Ν. Ξ. , Αργοστόλι Κεφαλληνίας μεταβολές στη σύγχρονη ζωή μιας επαρχιακής πόλης, Αθήνα: Εταιρεία Κεφαλληνιακών Ιστορικών Ερευνών, 2005

Ασωνίτης Σπυρίδων,Ανδηγαυική Κέρκυρα (13ος-14ος Αι.),Αθήνα 2000

Βοσκοπούλου Χ., Δημόσια κτίρια στη Κέρκυρα την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1571-1797), Θεσσαλονίκη, 2005

Φωκάς Κοσμετάτος, Κοσμάς Π. (1962). Κεφαλληνιακά. Αρχιτεκτονικά, Αθήνα.

Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας, Αθήνα, 1976.

Μπεριάτος Θ., Δελλαδέτσιμας Π-Μ., «Σεισμοί και οικιστική ανάπτυξη, ο ρόλος του αρχιτεκτονικού, πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού», εκδ. Κριτική, Αθήνα 2010

Μπεριάτος Θ., «Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία στο μετασεισμικό Αργοστόλι», Ίδρυμα Κεφαλονιάς και Ιθάκης, Σειρά Επιστημονικών Εκδόσεων, «Μελέτες, Για την ιστορία και το χώρο των νησιών Κεφαλονιάς και Ιθάκης», (επιμ. Η. Μπεριάτος), Αργοστόλι, Νοέμβριος 1997

Δεμπόνος, Αγγελο-Διονύσης, Η γενέθλιος πράξη της κεντρικής πλατείας Αργοστολίου 1829. Στο Από το κάστρο Αγίου Γεωργίου στο Αργοστόλι(1757-2007), Πρακτικά επιστημονικού συνεδρίου ιστορίας, 2010

Μαρκαντωνάτου Υ., Σιμάτος Λ., Αρχιτεκτονική κατοικιών στη Κεφαλονιά - Από τον 16ο έως τον 20ο αιώνα, εκδ. 2008

Aldo Rossi, «Η αρχιτεκτονική της πόλης», μτφρ. Βασιλική Πετρίδου, εκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 1991
Διαδικτυακοί τόποι

Στανέλλος, Λεωνίδας Κωνσταντίνος ,Η βρετανική στρατιωτική αρχιτεκτονική στην Κέρκυρα: οι επεμβάσεις των Βρετανών στα φρούρια, τις οχυρώσεις, τα κτίρια και τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις: 1814 – 1864, Αθήνα 2016.

Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α.,Κέρκυρα,αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, Αθήνα 2002

Ν.Σκουτέλης, Ο πόλεμος χωροτάκτης – Το δίκτυο των πόλεων-οχυρών το κατά θάλασσαν κράτος της Βενετίας 16ος-17ος αιώνας, Αθήνα 2013

Διαδικτυακές πηγές

www.corfuhistory.com

www.kefaloniamas.gr

www.corfu.gr

http://eliaswords.blogspot.com

Ερευνητικές-Διπλωματικές-Εισηγήσεις

Σκουτέλης Ν., Από την μελέτη στην εφαρμογή-Η επιστασία των έργων στις εξωτερικές οχυρώσεις της Κέρκυρας 1719-1727 -,Η οθωμανική πολιορκία της Κέρκυρας το 1716, ΚΕΡΚΥΡΑ 21 – 23 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2016 . (υπό έκδοση στον τόμο για την δεύτερη πολιορκία της Κέρκυρας).

Σπανουδάκη Αννα, ΎΠΙΑΙΘΡΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΤΟ ΑΡΓΟΣΤΟΛΙ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑΣ, 2008

Γκίνα Δ., “Η εισβολή του απρόβλεπτου και η αναζήτηση της ελπίδας :Οι σεισμοί σε Κεφαλονιά, Σαντορίνη και Σικελία”, Πολυτεχνείο Κρήτης 2015

Σκλάβου Ελ, “Ανιχνεύοντας το χωρικό και κοινωνικό αποτύπωμα στη μετασεισμική πόλη”, Πολυτεχνείο Κρήτης 2016

Κατάλογος εικόνων

1_ Προσωπική επεξεργασία		
2_ ο.π	31_ ο.π	60_ www.corfuhistory.eu
3_ ο.π	32_ ο.π	61_
4_ Ν.Σκουτέλης, Ο πόλεμος χωροτάκτης – Το δίκτυο των πόλεων-οχυρών το κατά θάλασσαν κράτος της Βενετίας 16ος-17ος αιώνας, Αθήνα 2013	33_ ο.π	62_ www.corfuhistory.eu
5_ Προσωπική επεξεργασία	34_ ο.π	63_ ο.π
6_ ο.π	35_ ο.π	64_ ο.π
7_ www.corfuhistory.eu	36_ ο.π	65_ ο.π
8_ ο.π	37_	66_ Προσωπική επεξεργασία
9_ Ν.Σκουτέλης, προσωπικό αρχείο	38_ Προσωπική επεξεργασία	67_ ο.π
10_ ο.π	39_ http://eliaswords.blogspot.com	68_ ο.π
11_ ο.π	40_ ο.π	69_ ο.π
12_ ο.π	41_ Προσωπική επεξεργασία	70_ www.corfuland.gr
13_ www.corfuhistory.eu	42_ ο.π	71_ www.corfuhistory.eu
14_ ο.π	43_ el.wikipedia.org	72_ ο.π
15_ Ν.Σκουτέλης, προσωπικό αρχείο	44_ Μαρκαντωνάτου Υ., Σιμάτος Λ., Αρχιτεκτονική κατοικιών στη Κεφαλονιά - Από τον 16ο έως τον 20ο αιώνα, σελ 44	73_ ο.π
16_ ο.π	44_ ο.π, σελ 45	74_ ο.π
17_ www.corfuhistory.eu	45_ ο.π, σελ 60	75_ ο.π
18_ ο.π	46_ ο.π, σελ 61	76_ ο.π
19_ Προσωπική επεξεργασία	47_ ο.π, σελ 63	77_ Προσωπική επεξεργασία
20_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α., Η αρχιτεκτονική της πόλεως της Κέρκυρας κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας, Αθήνα, 1976.	48_ ο.π, σελ 63	78_ ο.π
21_ Προσωπική επεξεργασία	49_ ο.π, σελ 64	79_ ο.π
22_ ο.π	50_ ο.π, σελ 64	80_ ο.π
23_ ο.π	51_ www.corfuhistory.eu	81_ ο.π
24_ www.corfuland.gr	52_ Προσωπική επεξεργασία	82_ ο.π
25_ ο.π	53_ ο.π	83_ ο.π
26_ Βοσκοπούλου Χ., Δημόσια κτίρια στη Κέρκυρα την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1571-1797), Θεσσαλονίκη, 2005	54_ www.corfuhistory.eu	84_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α.,Κέρκυρα,αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, Αθήνα 2002
27_ Προσωπική επεξεργασία	55_ ο.π	85_ ο.π
28_ www.googlemaps.com	56_ www.googlemaps.com	86_ ο.π
29_ Αγοροπούλου - Μπιρμπίλη Α.,Κέρκυρα,αστική αρχιτεκτονική περιόδου Αγγλοκρατίας, Αθήνα 2002	57_	87_ Μαρκαντωνάτου Υ., Σιμάτος Λ., Αρχιτεκτονική κατοικιών στη Κεφαλονιά - Από τον 16ο έως τον 20ο αιώνα, σελ 10
85_ ο.π	58_ Προσωπική επεξεργασία	88_ ο.π
30_ Βοσκοπούλου Χ., Δημόσια κτίρια στη Κέρκυρα την περίοδο της βενετικής κυριαρχίας (1571-1797), Θεσσαλονίκη, 2005	59_ Στανέλλος, Λεωνίδας Κωνσταντίνος ,Η βρετανική στρατιωτική αρχιτεκτονική στην Κέρκυρα: οι επεμβάσεις των Βρετανών στα φρούρια, τις οχυρώσεις, τα κτίρια και τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις: 1814 – 1864, Αθήνα 2016.	89_ ο.π